

81069

BMS001003934
S1069
Grijs Literatuur

A 5
216
C 5
421
F 5c

E 5
111.3
516
111.2
548
465
C 8a
E 4a
426.3
521.2

ZEEUWSE CULTURELE DAG

4 NOVEMBER 1978

Podium of schavot?

dr. E. Boekmanstichting
Bibliotheek

81069

I N H O U D S O P G A V E

	pagina
1. inleiding	1
2. de podiumkunsten	2
3. schets huidige structuur SCZ	3
4. mogelijkheden huidige structuur	7
5. gebreken huidige structuur	8
6. uitgangspunten andere structuur SCZ	9
7. de podiumkunsten en het gemeentelijk nivo	14
8. de podiumkunsten en het provinciaal nivo	18
9. een andere structuur	23
10. een ander systeem van subsidiëring; financiële consequenties	29

Podium of schavot ?

DISKUSSIENOTA OVER TAKEN, STRUKTUUR EN WERKWIJZE VAN DE STICHTING CULTUURSPREIDING ZEELAND (SCZ)

1. Inleiding

De STICHTING CULTUURSPREIDING ZEELAND (SCZ) coördineert de professionele teatervoorstellingen en concerten in de provincie Zeeland voor zover deze worden gegeven buiten de zomermaanden. Dankzij de bemiddeling en de begeleiding van de SCZ is Zeeland een provincie waar het schouwburgprogramma vrijwel geheel is gekoördineerd en waar uitkooporganisaties, schouwburgen en overheden een goede samenwerking hebben ontwikkeld. Zeeland is ook een provincie waar een groot aantal vrijwilligers - gespreid over alle regio's - bij de opzet en uitvoering van dit programma is betrokken. Een nogal unieke situatie!

Dat unieke zit hem niet in de samenwerking tussen uitkooporganisatie, schouwburg en overheid. Elders in het land is dat op plaatselijk nivo vanzelfsprekend. Vaak is schouwburg tevens uitkooporganisatie. Meestal is de schouwburg een akkommodatie van de overheid. Daar waar de overheid - al of niet door het stichten van een akkommodatie - zich meer verantwoordelijk is gaan voelen voor het kulturele aanbod en de afname daarvan zijn de vrijwilligers vaak verdwenen. Uniek aan de Zeeuwse situatie is dat het vrijwilligerskorps hier is blijven bestaan, en dat nog wel op provinciale schaal.

De vraag rijst dan wel of hier een verouderde instelling kunstmatig in stand is gehouden? Of de SCZ verdragend heeft gewerkt op de bewustwording van de plaatselijke overheden? De SCZ en zijn werkgroepen zorgen immers voor een behoorlijk en redelijk gespreid programma en de provincie neemt een flink stuk van de kosten voor haar rekening.

Ondertussen hebben zich de laatste jaren binnen en rondom de SCZ een aantal problemen voorgedaan. Er zijn spanningen te constateren tussen de uitkooporganisaties, die binnen de SCZ samenwerken. Er zijn meningsverschillen over de verantwoordelijkheid, die de gemeenten en de provincie ten opzichte van deze instelling hebben. De verwachtingen, die men van de dienstverlening van de SCZ heeft, verschillen van plaats tot plaats, van werkgroep tot werkgroep, van overheid tot overheid.

De SCZ heeft zich ook nooit geprofileerd, heeft zijn terrein nooit echt afgebakend. Sommige primaire taken zijn niet of onvoldoende tot ontwikkeling gebracht; op groei en wildgroei is volgzzaam ingegaan. De SCZ is exclusief voor bepaalde organisaties en wie het dichtst bij het vuur zit warmt zich het best.

Van geen enkele organisatie kan worden verwacht, dat hij perfect funktioneert. Een organisatie is ook maar een mens! Toch zijn er redenen genoeg om de knelpunten in de structuur en de werkwijze van de SCZ eens kritisch te bezien en na te gaan of - met behoud van het goede - verbeteringen kunnen worden aangebracht.

Maar er zijn nog andere redenen om de vraag te stellen of de huidige structuur van de SCZ de juiste is. Al een aantal jaren wordt door de rijksoverheid gewerkt aan decentralisatie van verantwoordelijkheden op het gebied van het welzijnsbeleid. Dat heeft belangrijke consequenties voor het cultuurbeleid van de provincies en de gemeenten, ook in Zeeland. Inmiddels zijn de zogenaamde 'Knelpuntennota' en de nota 'Kunst en Kunstbeleid' door de Tweede Kamer als uitgangspunten van beleid aanvaard. In mei 1977 is bij het parlement het ontwerp van de Kaderwet Specifiek

Welzijn ingediend, die voorziet in het opstellen van gemeentelijke en provinciale welzijnsplannen. Voor het brede terrein van het sociaal-kultureel werk gaat binnenkort een rijksbijdrageregeling gelden, waardoor de financiële verantwoordelijkheid voor het uitvoerend werk wordt verlegd naar de gemeenten; de provincie krijgt een taak ten aanzien van de zogenaamde steunfunctie. Verwacht mag worden dat dergelijke regelingen ook op het terrein van de kunsten zullen worden getroffen. Tenslotte is in dit verband van belang het Advies Verzorgingsstructuur Kunstzinnige Vorming waarin gepleit wordt voor het ontwikkelen van een regionale structuur ter ondersteuning van de kunstzinnige vorming, mede ten behoeve van het onderwijs, het sociaal-kultureel werk en de amateuristische kunstbeoefening. De SCZ, die zich bezighoudt met de receptieve kunstzinnige vorming, zal in de toekomst een plaats moeten vinden binnen zo'n structuur.

Tegen deze achtergronden heeft een kleine commissie zich in vijf vergaderingen gebogen over de knelpunten in de structuur van de SCZ. Deze commissie was als volgt samengesteld: drs. J.C. Erbrink, Nieuwerkerk, bestuurslid van de SCZ en van de Zeeuwse Volksuniversiteit; H.W.A. Koch, Middelburg, directeur van de Zeeuwse Culturele Raad; J.A. de la Mar, Middelburg, directeur van de SCZ; G.A.H. Overdam, Vlissingen, functionaris bij de Stichting Culturele Gemeenschap Vlissingen en B. Ruijter, Zaamslag, bestuurslid van de Stichting UIT in Zeeuwsch-Vlaanderen.

De volgende beschouwingen en voorstellen zijn het resultaat van de werkzaamheden van de commissie.

2. De podiumkunsten

Verbetering van de structuur van de SCZ - wij zeggen dit uitdrukkelijk om misverstanden te voorkomen - is niet het uiteindelijke doel van deze nota, maar een middel. Een middel om te bevorderen dat de podiumkunsten zoals die zich in Nederland - en soms ook in het buitenland - ontwikkelen, in Zeeland tot hun recht kunnen komen op een wijze die ook aansluit bij de wensen en behoeften van het publiek.

Onder podiumkunsten verstaan wij dan toneel, muziek, dans en film in al hun variëteiten en onderlinge verstrengelingen, maar ook hun uitlopers en vermengingen met de beeldende kunst en de letteren. De SCZ beperkt zich tot het terrein van de professionele podiumkunsten. Wij vinden het een te formele benadering om daaronder alleen de produkties van de beroepsgezelschappen te verstaan. Ook produkties van niet of niet geheel professionele gezelschappen kunnen een goede kwaliteit hebben. Het is belangrijk dat ook deze een plaats kunnen krijgen in het programma dat door de SCZ wordt gekoördineerd.

De ontwikkeling van teater- en muziekprodukties en dergelijke valt buiten het bestek van dit stuk. Dat is de taak van grote en kleine toneelgezelschappen, orkesten, ensembles, groepen en soms ook eenlingen overal in het land. Wanneer het aanbod van hen gestalte krijgt begint de taak van de SCZ. Globaal kan deze taak als volgt worden omschreven:

- het in kaart brengen van het landelijk aanbod;
- het inventariseren van wensen en behoeften bij het publiek en publieksgroepen in Zeeland;
- het bevorderen van een evenwichtige en kwalitatief goede keuze uit het aanbod;
- het bevorderen dat het publiek en publieksgroepen in deze keuze kunnen participeren;

- het bevorderen van een evenwichtige spreiding van produkties over de provincie en over de verschillende publieksgroepen;
- het informeren van het publiek en publieksgroepen over het programma;
- het bevorderen dat het programma onder zo gunstig mogelijke omstandigheden kan worden uitgevoerd;
- het doorgeven van wensen en behoeften van het publiek en publieksgroepen aan de producenten van het aanbod.

Bij de uitvoering van deze taak heeft de SCZ niet alleen te maken met produkties die in kulturele centra als schouwburgen en concertzalen worden uitgebracht. Er worden immers ook produkties voor andere omgevingen ontwikkeld. Bijvoorbeeld omdat daardoor een andere confrontatie van het publiek met kunst mogelijk wordt (straattheater) of omdat bijzondere publieksgroepen, waarvoor een produktie bedoeld is, beter in hun eigen omgeving (school, vormingscentrum, klubhuis) bereikt kunnen worden.

Van zijn taak ten opzichte van het onderwijs is de SCZ zich bewust, in de wetenschap overigens dat deze nog beter moet worden uitgebouwd. Wij vinden dat de SCZ ook diensten behoort te verlenen aan het jeugd- en jongerenwerk, klub- en buurthuiswerk, vrouwengroepen en andere werksoorten binnen het sociaal-kultureel werk, zowel in de sfeer van activering en bemiddeling als in de sfeer van begeleiding. Ook met de amateuristische kunstbeoefening dienen intensievere kontakten te ontstaan. Deze taken ten opzichte van het onderwijs, het sociaal-kultureel werk en de amateuristische kunstbeoefening kunnen het beste worden ontwikkeld in goed samenspel met de muziekscholen, het Zeeuws Instituut voor Kunstzinnige Vorming en het Zeeuws Centrum voor Amateurtoneel in het kader van de verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming in Zeeland (Zie: Enkele gedachten over een verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming in Zeeland, Zeeuwse Culturele Raad, juli 1977).

Hierboven is al enkele malen gesproken over "het publiek". Maar eigenlijk bestaat dat niet. In de praktijk blijken er grotere en kleinere publieksgroepen te zijn die elkaar deels overlappen, maar soms ook volstrekt naast elkaar staan afhankelijk van het soort produkties dat wordt geprogrammeerd.

Sommige produkties, zoals opera, musical, repertoiretoneel, zijn bedoeld voor een groot publiek en komen ook alleen maar tot hun recht wanneer dat aanwezig is. Andere produkties komen beter tot hun recht wanneer de afstand tussen uitvoerenden en publiek niet te groot is. Dat soort produkties is ook vaak gericht op kleinere groepen met een meer gespecialiseerde smaak of een gemeenschappelijke achtergrond. De SCZ behoort te bevorderen, dat niet alleen het grote, anonieme schouwburgpubliek aan zijn trekken komt, maar ook dat de verschillende en vaak meer herkenbare kleinere publieksgroepen iets van hun gading in het programma vinden.

3. Schets huidige structuur SCZ

Als men de structuur van de SCZ in beeld tracht te brengen ontstaat een ingewikkeld lijnenspel.

Met voorbijgaan aan de ontstaansgeschiedenis en de historische ontwikkelingen ziet de opbouw van de organisatie er als volgt uit:

a. bestuur

De stichting wordt bestuurd door een algemeen bestuur van 17 leden en door een uit dit bestuur gevormd dagelijks bestuur van 5 leden.

Het kollege van gedeputeerde staten benoemt 2 leden. Dit zijn de gedeputeerde van kultuur en een statenlid. Deze laatste heeft de funktie van penningmeester en is daardoor lid van het dagelijks bestuur. De provinciale invloed binnen het bestuur is nog versterkt met 2 adviseerende leden: een ambtenaar van kulturele zaken heeft zitting in het algemeen bestuur en de chef financiën in het dagelijks bestuur. De gemeentelijke subsidiënten worden vertegenwoordigd door 2 leden aangewezen door de afdeling Zeeland van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Voorts wijzen de besturen van de aangesloten organisaties Zeeuwse Volksuniversiteit, het distrikt Zeeland van de Mij tot Nut van 't Algemeen en de vereniging Jeugd en Muziek Zeeland elk één bestuurslid aan. De door de ZVU aangewezen vertegenwoordiger is de voorzitter van de SCZ. Onlangs is door het bestuur een statutenwijziging aangenomen, waardoor een officiële vertegenwoordiging van de stichting UIT in Zeeuwsch-Vlaanderen en de VSC mogelijk wordt. De overige leden van het bestuur zijn leden van de onderscheidene werkgroepen, waarbij de geografische spreiding in acht is genomen. Tenslotte zijn als adviseurs toegevoegd de directeur van de Zeeuwse Culturele Raad en de directeur van de SCZ.

b. buro

Het buro van de SCZ is bemand met $9\frac{1}{2}$ funktionarissen, waaronder de direktie. De funktie-verdeling is als volgt:
er is een manager Jeugd en Muziek, wiens salaris voor de helft door Jeugd en Muziek Nederland wordt betaald. Deze manager ontvangt zijn direktieven voornamelijk van het bestuur van de vereniging Jeugd en Muziek Zeeland. Eén dag per week (20%) wordt besteed aan de SCZ-activiteiten voor het basis onderwijs.

Voorts is er een part-time burekretaresse voor het vormings- en ontwikkelingswerk, die haar opdrachten ontvangt van het ZVU-bestuur. Deze activiteiten strekken zich verder over het buro uit, wat betreft publieksinformatie, kassadiensten, gebruik en bediening apparatuur, bijhouden van aparte boekhouding, enz., waar tegenover een kleine vergoeding staat plus een tegenprestatie in de vorm van het bijhouden van adressenbestanden.

De burobezetting bestaat verder, wat Middelburg betreft, uit drie funktionarissen voor de diensten aan werkgroepen en publiek en het koördineren, afsluiten, technisch en propagandistisch begeleiden van de evenementen. Twee boekhoudkundige krachten (vóór 1 september 1978 nog $1\frac{1}{2}$) zorgen voor de financieel-administratieve verwerking en verslaggeving. Tenslotte is op de SCZ-dependance, het UIT-buro te Terneuzen, naast twee halve administratieve medewerkers, voor drie dagen per week een koördinator voor Zeeuwsch-Vlaanderen gedetacheerd. De overige twee dagen besteedt deze funktionaris aan de SCZ-activiteiten voor het voortgezet onderwijs.

c. werkgroepen

Er wordt uitgegaan van de regionale indeling: 1. Schouwen-Duiveland; 2. Tholen; 3. St.Philipsland; 4. Middelburg; 5. Vlissingen; 6. overig Walcheren; 7. Noord- en Zuid-Beveland en 8. Zeeuwsch-Vlaanderen.

Op overig Walcheren worden geen activiteiten in het kader van de SCZ georganiseerd en op St.Philipsland incidenteel door de gemeente.

In de overige regio's zijn werkgroepen werkzaam, die gemeen hebben dat zij samengesteld zijn uit vrijwilligers en inhoudelijke verantwoordelijkheid hebben.

Deze werkgroepen zijn al dan niet aangesloten bij verschillende in de SCZ samenkomende instellingen, soms regionaal gebundeld of samenwerkend, soms met maar ook wel zonder onduidelijke dwarsverbindingen naar organisaties die zowel binnen als buiten de SCZ actief zijn.

De relaties van de werkgroepen met de geldgevende plaatselijke overheid doorlopen de kwalifikaties "duidelijk gestructureerd" tot "verdient deze naam nauwelijks".

De SCZ-activiteiten van de werkgroepen zijn grofweg te verdelen in de werksoorten openbare toneel-, muziek- en kabaretvoorstellingen en dergelijke, al of niet gericht op speciale publieksgroepen, filmvoorstellingen en teateropvoeringen voor leerlingen binnen het basis- en voortgezet onderwijs.

Niet alle werksoorten manifesteren zich in alle regio's.

1. Schouwen-Duiveland

De ZVU verzorgt het teateraanbod. Er zijn lijnen te trekken naar het scholenwerk, zowel voor het basis- als voor het voortgezet onderwijs. De stichting filmkring Ziejook opereert vrijwel zelfstandig.

Er is incidenteel contact met de gezamenlijke georganiseerde overheden op dit eiland.

2. Tholen

De ZVU brengt een teaterprogramma uit voor ouderen en een openbare voorstelling voor de jeugd, alsmede een voorstelling voor leerlingen van het basis onderwijs.

Voorzitter van de werkgroep is (was) de burgemeester, waarmee de relatie naar de gemeenten verzekers is (was).

3. St.Philipsland

Zeer incidenteel wordt een activiteit door de gemeente georganiseerd.

4. Middelburg

Het teater- en muziekaanbod wordt gevormd door de afzonderlijke programma's van de ZVU, de SAK (Stichting Algemene Kunstkring) en Jeugd en Muziek.

Jeugd en Muziek beheert tevens een filmhuis en organiseert los van de SCZ de zomerfestivals Nieuwe Muziek.

Er is een scholenplatform voor het basis onderwijs met een duidelijke lijn (het sekretariaat) naar de Gemeentelijke Culturele Dienst.

Incidenteel programmeert de Culturele Dienst evenementen buiten SCZ-verband. Er is geen scholenplatform voor het voortgezet onderwijs. Jaarlijks is er een overleg met de scholen over de mogelijkheden.

Wanneer daartoe aanleiding is komen genoemde participanten in een aarzelend op gang komend Middelburgs overleg bijeen, soms met de plaatselijke wethouder van cultuur.

5. Vlissingen

De Vlissingse Samenwerkende Culturele Instellingen (VSC) is een

organisatie die deel uitmaakt van de Stichting Culturele Gemeenschap Vlissingen. De VSC heeft voor de verschillende werksoorten afzonderlijke sekties.

Beroepsmatige begeleiding is verzekerd via een ambtenaar kulturele zaken.

De relatie met het gemeentebestuur loopt via de Stichting Culturele Gemeenschap Vlissingen.

6. Overig Walcheren

Er vinden geen activiteiten plaats in het kader van de SCZ.

7. Noord- en Zuid-Beveland

Jeugd en Muziek, Nut Noord-Beveland en een vertegenwoordiger van het scholenplatform basis onderwijs komen samen in de BSC (Bevelandse Samenwerkende Culturele instellingen).

De BSC brenat bovendien een eiden teater- en muziekprogramma. Er is geen scholenplatform voor het voortgezet onderwijs op de Bevelanden; een lid van de werkgroep is met dit aspect belast. In het Bevelandse subsidiënten-overleg, waarbij alle gemeenten betrokken zijn, is de BSC gesprekspartner.

8. Zeeuwsch-Vlaanderen

Er zijn vijf werkgroepen (Axel, Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen, Sas van Gent, Terneuzen en West-Zeeuwsch-Vlaanderen) met gezamenlijke regionale en eigen plaatselijke activiteiten, verenigd binnen de Stichting UIT in Zeeuwsch-Vlaanderen.

De werkgroep Axel (CCA) behartigt als enige UIT-werkgroep ook de vormings- en ontwikkelingswerkbelangen van de ZVU.

De werkgroep West-Zeeuwsch-Vlaanderen kent een afzonderlijke ZVU-werkgroep met verbindingen naar het scholenwerk en de sub-werkgroep kultureel grensverkeer.

De werkgroepen Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen, West-Zeeuwsch-Vlaanderen en Terneuzen hebben eigen jongerengroepen (J'uit).

UIT-Terneuzen heeft verbindingen met de filmliga en de Stichting Jess.

Jeugd en Muziek Terneuzen is een afzonderlijke organisatie, die niet ressorteert onder de vleugels van Jeugd en Muziek Zeeland.

Het B.O.-werk valt in Terneuzen als enige Zeeuwsch-Vlaamse gemeente buiten de UIT-werkgroep.

Er is intergemeentelijk overleg, waarvoor de Stichting UIT als daartoe aanleiding is, wordt uitgenodigd.

4. Mogelijkheden huidige structuur

Bij vergelijking van Zeeland met de overige provincies valt op, dat geen enkele gemeente hier voldoende draagkracht lijkt te hebben om een programma op het terrein van de podiumkunsten geheel op eigen kracht te ontwikkelen en uit te voeren. Ook de centrumgemeenten zijn financieel niet in staat gebleken de lasten van de daarvoor noodzakelijke professionele mensen, akkommodaties en technische uitrusting te dragen. In een dergelijke situatie ligt onderlinge samenwerking en professionele ondersteuning vanuit een bovengemeentelijke instelling voor de hand.

Tegen deze achtergrond is het ook nog steeds belangrijk en alleen maar positief te waarderen, dat vrijwilligersorganisaties indertijd het initiatief hebben genomen om schouwburgprogramma's te ontwikkelen en uit te voeren en dat deze organisaties nu al weer vele jaren samenwerken in het verband van de SCZ.

Deze samenwerking biedt - ook voor de toekomst - de volgende mogelijkheden:

- a. gezamenlijke oriëntatie op en informatie over het landelijk aanbod; Niet ieder afzonderlijk initiatief om een voorstelling of concert in Zeeland te organiseren behoeft zich te oriënteren over het aanbod, maar kan daarvoor in beginsel terecht bij de SCZ. Omgekeerd beschikken de producenten van teater, muziek en dergelijke in Zeeland over een centraal adres, dat informatie over hun aanbod kan verspreiden. Deze mogelijkheid is overigens nog onvoldoende ontwikkeld; de informatie van de SCZ over het aanbod is nog onvolledig en is ook niet voldoende toegankelijk voor niet-aangeslotenen.
- b. veelzijdigheid van het programma; De betrokkenheid van een aantal verschillend geaarde organisaties met hun afdelingen en werkgroepen voorkomt nu al, dat het programma eenzijdig wordt samengesteld.
- c. publieksparticipatie; Door de medewerking van een groot aantal vrijwilligers is er nu al - zeker in vergelijking met elders - sprake van een behoorlijke participatie van het publiek bij het bepalen van het programma.
- d. spreiding van de evenementen; De tegenwoordige structuur met vertakkingen naar alle regio's heeft een evenredige spreiding van het programma over de hele provincie zeker bevorderd.
- e. coördinatie bij programmering en publiciteit; De coördinatie van voorstellingen en concerten in Zeeland en de gezamenlijke informatie daarover aan het publiek is al ver gevorderd. Het ligt binnen het bereik van de SCZ ook de zomerevenementen en voorstellingen, die door niet-aangeslotenen worden georganiseerd, daarbij te betrekken. Dan kunnen de data waarop evenementen plaatsvinden nog beter op elkaar worden afgestemd en kan het publiek een nog vollediger beeld krijgen van het teater- en muziekaanbod in Zeeland.
- f. efficiënt gebruik van beschikbare middelen; Hierboven is al vastgesteld dat het van belang is, dat de beperkt beschikbare middelen zo efficiënt mogelijk worden gebruikt. Wij denken dan aan deskundige "man"-kracht - zowel in de professionele als in de vrijwillige sfeer - , akkommodaties, technische uitrusting en publiciteitsmogelijkheden. De mogelijkheden die de SCZ op dit punt biedt kunnen zeker nog verder worden uitgebuit.

- g. samenwerking met andere werksoorten;
Wanneer een organisatie als de SCZ zou ontbreken zou samenwerking met andere werksoorten heel wat moeilijker te verwezenlijken zijn. In verband met de ontwikkeling van edukatieve plannen in de toekomst denken wij daarbij aan het onderwijs, edukatief werk voor volwassenen, bibliotheken en kunstzinnige vorming; met het oog op het tot stand brengen van een verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming aan muziekscholen en creativiteitscentra, het sociaal-kultureel werk en de amateuristische kunstbeoefening.
- h. bevorderen van samenhang in het beleid ten aanzien van de podiumkunsten;
De SCZ levert nu al een belangrijke bijdrage aan de samenhang van het beleid ten aanzien van de podiumkunsten van de provincie en de gemeenten in Zeeland. Deze bijdrage kan overigens nog versterkt worden en - bij verdere ontwikkeling van de begeleidings- en bemiddelingsfuncties in het kader van de verzorgingsstructuur kunstzinnige vorming - ook effect hebben op het landelijk beleid.

5. Gebreken huidige structuur

In de inleiding hebben wij al enkele knelpunten in de tegenwoordige organisatiestructuur globaal aangeduid.

Hieronder volgt een uitgebreid overzicht van de ontwikkelingen en omstandigheden, die het wenselijk maken de structuur - en wellicht ook de taak - van de SCZ ter discussie te stellen.

- a. gemeentelijke taken zijn teveel overgenomen;
Het landelijk welzijnsbeleid ontwikkelt zich - het is al eerder gezegd - in de richting van decentralisatie en planning. Konkretisering van dat beleid betekent dat taken die op het lokale nivo kunnen worden vervuld - uitvoerend werk en dagelijkse ondersteuning, zoals hulp bij programmavoorbereiding en uitvoering, organisatie, administratie en financiën - daar ook gestalte krijgen. De structuur van de SCZ heeft ertoe bijgedragen dat een aantal van deze taken op provinciaal nivo worden vervuld en werkt in de hand dat deze op dat nivo blijven. Er kunnen praktische redenen zijn om dat zo te laten, bijvoorbeeld omdat de gemeentelijke schaal in Zeeland te klein is en samenwerking op dit punt voordelen biedt, maar dan moet daarvoor wel duidelijk gekozen worden in het besef dat het om lokale taken gaat, waarvoor de gemeenten verantwoordelijk zijn.
- b. provinciale taken zijn onvoldoende ontwikkeld;
Het bovenstaande heeft er tevens toe geleid, dat functies die wel op het provinciaal nivo thuis horen minder uit de verf zijn gekomen dan wenselijk is. In het Advies Verzorgingsstructuur Kunstzinnige Vorming worden deze taken nader omschreven. Het gaat dan om begeleiding - bijvoorbeeld van onderwijskrachten bij de wijze waarop de podiumkunsten een plaats krijgen in de school - en de bemiddeling tussen kunstaanbod en de afnemers van produkties, ook in het onderwijs en het sociaal-kultureel werk. Eerder is al aangegeven in welke richting de bemiddelingsfunctie verder kan worden ontwikkeld. Van de begeleidingsfunctie kan in de huidige situatie te weinig terecht komen.
- c. taken van de SCZ zijn onduidelijk;
In het verlengde van de hierboven gesignaleerde problemen is er een duidelijke spanning ontstaan tussen de verwachting, die men op plaatselijk nivo heeft van de SCZ op het gebied van de ondersteuning, en de steun die in de praktijk geboden kan worden. De wensen die op dit ter-

- rein leven verschillen ook per regio.
- d. financiële verantwoordelijkheid van de overheden ook niet duidelijk; Na het voorgaande zal het geen verbazing wekken, dat er ook onduidelijkheid bestaat over de financiële verantwoordelijkheid die enerzijds de gemeenten en anderzijds de provincie heeft. De provincie stelt zich op het standpunt, dat het in de eerste plaats op haar weg ligt de apparaats- en propagandakosten voor haar rekening te nemen; de gemeenten behoren de kosten van de evenementen te dragen. Het standpunt van de provincie is waarschijnlijk minder logisch dan op het eerste gezicht lijkt. Het kan worden onderschreven wanneer de SCZ uitsluitend taken vervuld die op het provinciaal nivo thuis horen. Maar dat betwijfelen wij juist. Door de financiële verantwoordelijkheid voor de evenementen geheel naar de gemeenten te schuiven ontstaat bovendien het gevaar, dat de SCZ voor een aantal gemeenten niet meer interessant lijkt. Wanneer deze gemeenten zich onvoldoende realiseren dat het samenwerkingsverband belangrijke andere voordelen - ook financiële - oplevert en zich daarom uit dit verband zouden losmaken, zou dat zeer nadelige consequenties met zich brengen voor de moeizaam bereikte coördinatie van programma's en de toekomstige ontwikkeling van de steunfunctie.
 - e. afgrenzing naar zomeractiviteiten en niet-professionele activiteiten te formeel; Eerder hebben wij al gesteld, het niet logisch te vinden dat de coördinatie van de SCZ stopt bij het begin van het zomerseizoen en zich beperkt tot de produkties van professionele gezelschappen. Ook in dit opzicht zou de structuur meer ruimte moeten bieden.
 - f. lijnen van overleg en besluitvorming te ingewikkeld; De onderbouw van de SCZ bestaat uit verschillende gestructureerde organisaties, die deels provinciaal, deels regionaal en soms alleen plaatselijk werken. Deze organisaties hebben meestal weer plaatselijke of regionale werkgroepen of afdelingen, die al of niet samenwerken. Dat levert een ingewikkeld netwerk van overleg- en besluitvormingslijnen op, dat voor vereenvoudiging vatbaar is. Deze voor de buitenstaander weinig doorzichtige structuur levert bovendien spanningen op tussen de aangesloten organisaties onderling en met de gemeenten, die vaak onvoldoende of te toevallig bij de plaatselijke afdelingen of werkgroepen betrokken zijn. De huidige structuur laat bovendien weinig ruimte voor nieuwe initiatieven. Daarbij komt dat de aangesloten organisaties niet die open structuur hebben, die in een hedendaags cultuurbeleid mag worden verwacht. Zelfs de jongste organisaties blijken er niet aan te ontkomen dat alleen al hun naam bij sommige publieksgroepen als drempel werkt. Wij voegen daar graag aan toe, dat dit effect zeker niet door de organisaties wordt beoogd.
 - g. burostructuur onduidelijk; Enkele aangesloten organisaties - Zeeuwse Volksuniversiteit, Jeugd en Muziek - hebben eigen personeel, dat op het buro van de SCZ werkzaam is doch niet of maar ten dele verantwoording verschuldigd is aan de directeur. Ook de verrekening van kosten die in dit verband worden gemaakt voor activiteiten, waarmee de SCZ geen bemoeienis heeft, is onvoldoende geregeld.

6. Uitgangspunten andere structuur SCZ

Voordat wij proberen voorstellen te formuleren voor een andere structuur

van de SCZ lijkt het ons goed, aan te geven welke uitgangspunten gehanteerd kunnen worden voor het ontwerpen van een andere organisatievorm.

a. Een eerste en belangrijk aanknopingspunt daarvoor wordt ons geboden door de eerder genoemde Kneipuntennota. Daarin zijn een aantal criteria ontwikkeld waaraan bestaande voorzieningen en activiteiten kunnen worden getoetst. Deze criteria kunnen als volgt worden onderscheiden:

1. samenhang

De samenhang van activiteiten en voorzieningen die naar aard en functie met elkaar te maken hebben moet in beleid en structuur zoveel mogelijk tot uiting komen.

Hiervoor hebben wij al gepleit voor het maken van ruimte in beleid en structuur voor voorstellingen en dergelijke, die in het zomerseizoen worden georganiseerd, en voor produkties van goede kwaliteit, die door niet of niet geheel professionele kwaliteit worden uitgebracht. Voorts verwijzen wij naar hetgeen wij hebben opgemerkt over de verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming.

2. bereikbaarheid en toegankelijkheid

Voorzieningen en activiteiten moeten voor de mensen voor wie ze zijn bedoeld direkt bereikbaar en toegankelijk zijn.

In dit verband is van belang: goede informatie over het programma, evenredige spreiding van de evenementen over de provincie en over de verschillende publieksgroepen en het vermijden van drempels door de hoogte van de toegangsprijzen, systemen van kaartverkoop, de beeldvorming van uitvoerende organisaties en gebruik van jargon bij de voorlichting. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan mensen die vanuit milieu, opvoeding en onderwijs toch al gemakkelijk worden afgeschrikt als het om kunst gaat.

3. democratisch functioneren

Aktiviteiten en voorzieningen en de daarachter liggende organisaties dienen op democratische wijze te functioneren. Op alle nivo's moeten de mensen voor wie de activiteiten zijn bedoeld deel kunnen nemen aan de ontwikkeling en uitvoering van het beleid, hetzij als bestuurder, hetzij als vrijwilliger.

Het beleid moet ook stimulansen geven aan spontane initiatieven en ontwikkelingen, ook als die onverwachts komen. Krijgen zij een duurzamer karakter dan behoren zij dezelfde kansen te krijgen als gevestigde instellingen, mits zij aan bepaalde criteria voldoen. Democratisch functioneren kan ook betekenen: zo nodig het veld ruimen voor verandering en vernieuwing.

4. flexibiliteit

Een statische, stoeve organisatie kan niet of nauwelijks democratisch werken en is weinig toegankelijk. Een beleid dat zich binnen de aangeharkte paden van het bestaande blijft ophouden kan onmogelijk een goed kultuurbeleid zijn omdat het zich afschermt voor de voortgaande ontwikkelingen in de maatschappij. Het beleid van een organisatie die zich met kunst bezighoudt behoort per definitie flexibel te zijn. Dat stelt eisen aan de - noodzakelijke - planning en programmering. Plannen mogen nieuwe ontwikkelingen niet blokkeren. Er behoort voldoende ruimte te zijn voor onverwachte eksperimenteren en projekten.

De SCZ dient voortdurend alert te zijn voor nieuwe ontwikkelingen in de podiumkunsten. In het beleid, de structuur en het budget behoort er ruimte te zijn om vernieuwende en grensverleggende produkties uit te brengen wanneer deze zich voordoen. Thans is deze ruimte nauwelijks aanwezig.

5. rechtszekerheid

Dit criterium geldt zowel naar het publiek als naar de organisatie. Het publiek en de verschillende publieksgroepen hebben recht op een goed aanbod. De SCZ en zijn werknemers hebben recht op zekerheid wanneer zij aan minimale regels voldoen. Zo behoort de financiering van activiteiten vast te staan wanneer aan de gestelde voorwaarden wordt voldaan. De SCZ behoort ook over voldoende deskundig personeel te kunnen beschikken om zijn taken te kunnen uitvoeren. Een niet onbelangrijk deel van de problemen die zich hebben voorgedaan zijn terug te voeren op gebrek daaraan.

De volgende uitgangspunten, die wij willen hanteren, hebben deels met het voorgaande te maken, maar staan voor een ander deel los daarvan.

b. publieksparticipatie

De structuur moet een zo groot mogelijke participatie van het publiek mogelijk maken. Voor een deel vloeit dit voort uit het criterium van democratisch functioneren, maar het heeft ook alles te maken met het ontstaan van de SCZ vanuit het partikulier initiatief. De publieksparticipatie, zoals die binnen de aangesloten organisaties, in plaatselijke en regionale werkgroepen en in verschillende overlegvormen is ontwikkeld, heeft zijn functie in de loop der jaren meer dan bewezen en dient dan ook verder te worden uitgebouwd. Daarbij moet worden voorkomen dat de aangesloten organisaties de enige kanalen zijn, waarlangs het publiek invloed kan uitoefenen op het programma. Bij het publiek komen zij namelijk al gauw als een gesloten geheel over, ook als dat zeker niet wordt beoogd. Het is dan ook belangrijk dat er binnen de structuur mogelijkheden ontstaan voor informelere vormen van publieksparticipatie. Daarnaast behoort de bevolking te weten, dat de SCZ open staat voor de wensen die kenbaar worden gemaakt en deze serieus neemt.

c. identiteit uitvoerende organisaties; ruimte voor nieuwe initiatieven

De structuur en werkwijze van de SCZ behoort de eigen identiteit van de organisaties die voor de uitvoering zorgdragen te respecteren; daarnaast moet er meer ruimte zijn voor nieuwe initiatieven. Een eigen - en soms eigenzinnige - opstelling van de aangesloten organisaties ten aanzien van het beleid en de programmering bevordert de veelzijdigheid van het programma. Dat moet ook in een nieuwe structuur mogelijk zijn; een andere structuur mag niet leiden tot afbraak van deze organisaties. Een nieuwe structuur moet ook mogelijkheden openen om - op het geëigende nivo - samen te werken met organisaties als bijvoorbeeld de Stichting Jess in Terneuzen, de Stichting Matthäus Passion in Hulst en het Bach-Comité in Aardenburg. Hierbij mag de eigen werkzaamheid van deze organisaties en de eigen identiteit niet worden aangetast. Samenwerking op plaatselijk nivo is ook gewenst met instellingen die - in een breder kader - ook teatervoorstellingen, concerten of filmvoorstellingen verzorgen. Wij denken daarbij aan instellingen als Midgard en De Beuk in Middelburg, maar zo zijn er meer in de provincie. De structuur dient ook openingen te laten voor nieuwe initiatieven, waarbij onder andere gedacht kan worden aan Jeugd en Muziek Terneuzen. Ook hier zonder aantasting van eigen werkzaamheid en identiteit. Wij verwijzen ook naar hetgeen wij opmerkten onder a.3 van deze paragraaf. Tenslotte moet worden voorkomen dat binnen het verband van de SCZ activiteiten worden ingebracht die niet betrekking hebben op de podiumkunsten. Wij doelen daarbij op de ondersteuning van het vormings- en

ontwikkelingswerk door de Zeeuwse Volksuniversiteit vanuit het bureau van de SCZ. Daarvoor wordt inmiddels een andere oplossing gezocht. Het is trouwens in het algemeen ongewenst dat personeel van de SCZ - ook al is het maar voor een deel van de werktijd - exclusief ten dienste staat van één van de uitvoerende organisaties, zoals in het geval van de manager van Jeugd en Muziek.

Het komt ons voor dat een belangrijke verbetering van de structuur kan worden verkregen wanneer de SCZ in de toekomst minder gaat functioneren als koepel van enkele aangesloten organisaties en meer als dienstverlenende instelling voor alle organisaties en groepen, die zich met uitvoerend werk bezighouden.

d. verscheidenheid en kwaliteit

Structuur en werkwijze moeten de verscheidenheid en de kwaliteit binnen het programma bevorderen.

Wij willen voorop stellen, dat wij dit uitgangspunt van even groot belang achten als het gestelde onder b. en c. Wij menen, dat door de participatie van het publiek en de organisaties de kansen op verscheidenheid goed kunnen worden gegarandeerd. Publieksparticipatie kan echter ook leiden tot verschraling in het programma of het nu om kwaliteit of om kwantiteit gaat. Het ligt in de eerste plaats op de weg van het bureau om organisaties en werkgroepen te attenderen op produkties van bijzondere kwaliteit binnen het landelijk aanbod. Daarnaast moet het bureau voorwaarden scheppen, waardoor het werk dat verbonden is aan voldoende kwantiteit ook verricht kan worden en de vrijwilligers niet te zwaar belast worden. Het bureau moet dus kunnen beschikken over voldoende deskundige mensen, die gelegenheid hebben zich te oriënteren over het aanbod en genoeg tijd beschikbaar hebben om werkzaamheden, die vrijwilligers niet kunnen verrichten, voor hun rekening te nemen. Dat neemt niet weg dat een zo goed mogelijk gebruik moet worden gemaakt van vrijwilligers, die door interesse en ervaring een bepaalde deskundigheid hebben verworven. Organisaties en werkgroepen kunnen door het bureau worden geïnformeerd over het totaal aan deskundigheid, waarop binnen de structuur een beroep kan worden gedaan.

Hierboven is al gewezen op het belang van vernieuwende en grensverleggende produkties. Zij behoren een wezenlijk onderdeel te vormen van het programma. Juist op dit gebied is publieksparticipatie nauwelijks mogelijk omdat het hier vaak gaat om ontwikkelingen, waarvan het publiek nog geen kennis heeft kunnen nemen. Bij de keuze van dergelijke produkties moet de binnen de organisatie aanwezige deskundigheid daarom een belangrijke rol spelen. Wij realiseren ons, dat een van de bij de SCZ aangesloten organisaties - Jeugd en Muziek Zeeland - zich als taak stelt, actuele ontwikkelingen in de kunsten op de voet te volgen en deze ook in Zeeland een podium te geven. Jeugd en Muziek Zeeland behoort daarom misschien een bijzondere plaats te krijgen in de nieuwe structuur.

Kwaliteit behoort ook een rol te spelen bij de uitvoering van het programma. Voor het ontwerpen van affiches en de overige publiciteit moet een beroep kunnen worden gedaan op deskundigen op het gebied van de grafische vormgeving. De uitvoering zelf moet onder zo goed mogelijke omstandigheden plaats kunnen vinden. Daarom moet voor kaartverkoop, inrichting en openstelling van de zaal, belichting en dergelijke factoren een beroep kunnen worden gedaan op deskundigen of op vrijwilligers, die voldoende thuis zijn in de professionele kanten van het schouwburgbedrijf.

e. verhouding beroepskrachten - vrijwilligers

Er moet duidelijkheid zijn over de taken van de beroepskrachten en van de vrijwilligers binnen de organisatie.

Dit uitgangspunt vloeit voort uit wat hierboven is gesteld. Voorkomen moet worden dat vrijwilligers worden belast met taken, die hen te veel belasten. Evenzeer moet ervoor worden gewaakt, dat beroepskrachten taken van vrijwilligers overnemen, waardoor de zelfwerkzaamheid wordt aangetast. In het algemeen kan worden gesteld, dat vrijwilligers kunnen worden aangesproken voor werkzaamheden die zij zonder bezwaar in hun vrije tijd kunnen verrichten en waarvoor geen specifieke professionele deskundigheid nodig is. Andere werkzaamheden moeten worden overgelaten aan professionele krachten, ook om dilettantisme te vermijden. Hierboven is al gezegd, dat in uitzonderingsgevallen dankbaar gebruik kan worden gemaakt van de deskundigheid, die vrijwilligers zich hebben verworven.

In het verleden is duidelijk gebleken dat werkgroepen van vrijwilligers niet kunnen functioneren zonder bijstand van professionele krachten, maar òók en dat is de keerzijde van de medaille, dat bepaalde professionele ondersteuningstaken onvoldoende als noodzakelijk worden onderkent.

De laatste jaren heeft de SCZ deze bijstand niet voldoende kunnen leveren bij gebrek aan mankracht. Wij achten het wenselijk dat het werkkerrein van de SCZ voor dit aspekt in drieën wordt gedeeld en dat de organisaties, afdelingen en werkgroepen in elk van deze regio's kan beschikken over een professionele kracht, die ook voor een groot deel van zijn tijd in zijn regio aanwezig is. Voor de specifieke deskundigheid op bepaalde terreinen, die elk van deze krachten zal hebben, moeten alle organisaties en werkgroepen binnen de nieuwe structuur overigens een beroep kunnen doen. Voor de driedeling van de provincie voor dit aspekt zien wij twee mogelijkheden:

1. Zeeuwsch-Vlaanderen, Walcheren, Bevelanden + Noord-Zeeland;
2. Zeeuwsch-Vlaanderen, Walcheren + Bevelanden, Noord-Zeeland.

f. autonomie gemeenten

De autonomie van het gemeentelijk nivo ten aanzien van de podiumkunsten zal in de structuur van de SCZ tot zijn recht moeten komen.

Gezien de ontwikkelingen van het landelijk beleid lijkt dit een vanzelfsprekend uitgangspunt. Er zitten echter wel een aantal haken en ogen aan. In paragraaf 4 hebben wij al gekonstateerd dat zelfs de centrumgemeenten in Zeeland onvoldoende draagkracht blijken te hebben om een programma volstrekt autonoom te ontwikkelen en uit te voeren. Daarbij komt, dat het programma en de centrumgemeenten ook van belang is voor de bewoners van de omliggende gemeenten en soms nog een bredere betekenis heeft. In de meeste regio's hebben de gemeenten dan ook afspraken gemaakt over een gezamenlijke subsidiëring van de SCZ.

In een enkele gemeente komt het voor, dat de eigen kulturele ambtenaar de plaatselijke werkgroepen van de SCZ begeleidt. Ook in de nieuwe structuur moet deze mogelijkheid open blijven, uiteraard mits de ambtenaar voldoende deskundig is op het gebied van podiumkunsten en schouwburgbeleid en een goed samenspel met het buro van de SCZ gegarandeerd is.

g. relatie provincie - gemeenten

Tussen de verantwoordelijkheid van de provincie en de gemeenten ten opzichte van de SCZ en zijn plaatselijke of regionale onderbouw dient een zinnvolle en harmonische relatie te bestaan.

Een van de knelpunten in de huidige situatie is, dat er geen duidelijkheid, althans geen eenstemmigheid is over de verantwoordelijkheid die de belangrijkste subsidiënten van de SCZ - de provincie en de Zeeuwse gemeenten - tegenover deze instelling hebben. De provincie wil zich beperken tot subsidiëring van de apparaats- en publiciteitskosten. De gemeenten en de plaatselijke werkgroepen verwachten ook een provinciale bijdrage in de kosten van de evenementen en vinden bovendien dat de SCZ de werkgroepen meer en beter moet begeleiden. Aan de andere kant is er in de kring van de gemeenten wel kritiek te beluisteren over de kosten van het SCZ-buro en de publiciteit, die te hoog zouden zijn. In de volgende paragraaf zullen wij proberen een duidelijker afbakening van de taken op gemeentelijk en provinciaal nivo te maken en de daaruit voortvloeiende verantwoordelijkheid van gemeentebesturen en provinciaal bestuur te schetsen

7. De podiumkunsten en het gemeentelijke nivo

De taak van de gemeente ten aanzien van de podiumkunsten maakt deel uit van het welzijnsbeleid en kan derhalve vergeleken worden met die op het gebied van het sociaal-kultureel werk. Ook op het stuk van het kunstenbeleid streeft de landelijke overheid naar decentralisatie. Nog niet bekend is of ook op dit terrein rijksbijdrageregelingen zullen gaan gelden, die voor de gemeenten van belang zijn. Wel mag worden verwacht, dat het beleid ten aanzien van de podiumkunsten te zijner tijd onder de Kaderwet Specifiek Welzijn zal vallen. Daarom doet de gemeente er goed aan, ook voor deze werksoort een vierjarenplan te ontwikkelen, dat uitgewerkt wordt in concrete jaarprogramma's.

Het vierjarenplan kan globaal aangeven, in welke richting het gemeentebestuur het beleid wil ontwikkelen, bijvoorbeeld door aan te geven naar welke verhouding hij streeft tussen toneel, muziek, dans, film en letteren in al hun variëteiten. Bijlage 1 geeft een overzicht van de verschillende verschijningsvormen van de podiumkunsten, waarmee in dit verband rekening moet worden gehouden. Het verdient aanbeveling ook aan te geven, dat een bepaald deel van het programma - en liefst een belangrijk deel - eigentijds en vernieuwend behoort te zijn. Het programma mag immers niet vrijblijvend en smaakbevestigend zijn; kunst heeft niet alleen een rekreatieve, maar ook een vernieuwende en grensverleggende functie. Voor een deel kan het beleid gericht worden op de gehele bevolking. Maar het is ook van belang om na te gaan, in hoeverre het programma een aanbod kan doen aan bepaalde groepen. Daarbij valt te denken aan het onderwijs, deelnemers aan jeugd- en jongerenwerk en vormingswerk, vrouwen, bejaarden, buitenlandse werknemers en andere groepen. Ook dit kan in het plan worden aangegeven. Het zal duidelijk zijn, dat hier relaties ontstaan met het beleid ten aanzien van het sociaal-kultureel werk en in het bijzonder ten aanzien van de kunstzinnige vorming.

Omvang en inhoud van het plan worden uiteraard mede bepaald door de beschikbaarheid van financiële middelen en akkommodaties, maar ook met de grootte, het karakter en de functie van de gemeente. Een centrumgemeente zal mede rekening moeten houden met de wensen en behoeften die in het omringende gebied leven door in het plan ook een regionaal aanbod op te nemen. Een plattelandsgemeente of een gemeente zonder specifieke akkommodatie kan er niet omheen, dat haar bevolking voor een deel is aangewezen op de grotere of bijzondere produkties, die in de centrumgemeenten worden

gebracht. Dat neemt niet weg dat ook een kleine gemeente haar beleid kan verbijzonderen door te kiezen voor kleine produkties, die geen specifieke akkommodatie vereisen, en/of het programma te richten op bepaalde groepen zoals onderwijs en jeugd.

Overleg en samenwerking tussen de gemeenten in een regio - zoals die nu al plaatsvindt in vrijwel alle delen van de provincie - blijft daarom van groot belang.

Als het mogelijk is, samen een regionaal plan en programma te maken en samen een oplossing te vinden voor een verdeling van de kosten, verdient dat de voorkeur.

Het jaarprogramma is de konkretisering van een plan voor een bepaald jaar. Dat wil niet zeggen, dat het een volledige opsomming kan geven van de teater-, muziek- en andere evenementen die worden georganiseerd. Een dergelijke konkrete specificatie is niet mogelijk en ook niet wenselijk. Alleen produkties die lang van tevoren moeten worden vastgelegd kunnen gedetailleerd worden vermeld. Voor de andere produkties en met name het eigentijdse en vernieuwende deel van het programma is het beter aantal en soort te omschrijven, zodat de uitvoerende organisaties ruimte hebben om in te spelen op actuele ontwikkelingen in het aanbod en op plotseling opkomende behoeften.

Het programma vermeldt ook de financiële middelen, die de gemeente beschikbaar stelt.

Ook dient te worden aangegeven aan welke organisaties de uitvoering van de verschillende onderdelen wordt opgedragen en - wanneer voor bepaalde aspecten een organisatie ontbreekt of voldoende funktioneert - welke gemeentelijke instantie voor de uitvoering zorgdraagt.

Soms zal het mogelijk zijn voor bepaalde evenementen ook de akkommodatie aan te wijzen. Ook de spreiding van de evenementen over de verschillende wijken en kernen in de gemeenten kan in het programma aandacht krijgen. Daarbij moet wel bedacht worden dat niet gespreid moet worden omwille van de spreiding. Spreiding kan bevorderen dat de bereikbaarheid van de podiumkunsten voor het publiek en voor bepaalde publieksgroepen groter wordt. Tegelijkertijd moet worden gekonstateerd, dat er al teveel overeenkomsten zijn in de programma's van de schouwburgen. Ook voor de bereikbaarheid is het van belang dat een schouwburg of andere akkommodatie herkenbaar is en zich onderscheidt van andere schouwburgen door een bewuste, konsekwente en soms eigenzinnige inkleuring van zijn programma.

In de fase van de programmering is het de taak van de SCZ om het aanbod in al zijn verschillen onder de aandacht te brengen, opdat deze in het programma een kans krijgen. Daarbij mag de SCZ witte vlekken signaleren en helpen invullen. Zij mag ook de aandacht vestigen op goede nieuwe initiatieven en erop aandringen daarvoor ruimte te maken in het programma.

De voorbereiding van het vierjarenplan en de jaarprogramma's op het gebied van de podiumkunsten behoort in goed overleg met het partikulier initiatief plaats te vinden. Dat kan daarom het beste gebeuren via een - anders gestructureerde - plaatselijke of regionale werkgroep van de SCZ. Dan worden in ieder geval de organisaties bereikt, die al de nodige ervaring hebben met het organiseren van evenementen. Een andere structuur van deze werkgroepen is nodig omdat het contact met het gemeentebestuur nog vaak te summier is, omdat er vaak geen relatie is met organisaties die zomerevenementen organiseren en omdat er nog nauwelijks voeling is met instellingen voor jeugd- en jongerenwerk en sociaal-kultureel werk, die dikwijls al kleine concerten of filmvoorstellingen in hun programma opnemen. Ook de kontakten met de scholen, die aan verbetering toe zijn,

kunnen via deze werkgroep verlopen.

Goed overleg in de werkgroep kan ertoe leiden, dat bepaalde evenementen bereikbaar worden voor een groter publiek, dat onderlinge concurrentie wordt voorkomen, dat beschikbare akkommodaties, technische uitrusting en - niet te vergeten - ervaring en deskundigheid zo goed mogelijk worden gebruikt. Kortom dat een samenhangend programma van goede kwaliteit ontstaat dat bereikbaar is voor de hele bevolking en - waar wenselijk - wordt toegespitst op de bijzondere groepen, die men wil bereiken.

In de werkgroep kan ook worden uitgemaakt welke organisatie of instelling - gezien ervaring, deskundigheid, oriëntatie en dergelijke - het beste de verschillende onderdelen van het programma kan uitvoeren. Dat zullen uiteraard vaak die programmaonderdelen zijn, die een organisatie zelf in het overleg heeft ingebracht. Daarvoor is zo'n organisatie immers het beste gemotiveerd.

Het ligt op de weg van de gemeente om de werkgroep goed te laten functioneren. Het sekretariaat ervan zou daarom het beste aan een cultureel ambtenaar kunnen worden opgedragen. Niet elke gemeente beschikt echter over een dergelijke funktionaris en wanneer dat wel zo is ontbreekt - zelfs in de centrumgemeenten - vaak de specifieke kennis en ervaring op het gebied van de podiumkunsten, die noodzakelijk is om de werkgroep te kunnen voeden en begeleiden. Samenwerking van de gemeenten per regio en het gezamenlijk in dienst nemen van zo'n funktionaris kan hier natuurlijk soulaas bieden. De meest praktische en efficiënte oplossing lijkt ons echter, dat de gemeenten per regio samenwerken, zoals in paragraaf 6 onder e is gesuggereerd, en zij de SCZ financieel in staat stellen per regio een beroepskracht in dienst te nemen die ten dienste van de werkgroepen staat. Een goed samenspel tussen gemeentelijk en provinciaal nivo kan dan bovendien verzekerd worden.

Het is natuurlijk niet nodig, dat iedere gemeente in Zeeland een werkgroep heeft. Er is alles voor te zeggen dat twee of drie kleine gemeenten op dit punt samenwerken en gezamenlijk over een werkgroep beschikken. Een dergelijke samenwerking blijkt ook nu al mogelijk tussen sommige centrumgemeenten en de andere gemeenten in de regio. De nieuwe structuur van de SCZ moet er echter tegen kunnen, dat een gemeente de voorkeur geeft aan een eigen werkgroep.

Naast het overleg met de organisaties, die een aandeel kunnen hebben in de uitvoering van het programma, is inspraak van de bevolking van belang. Daarover is hierboven en in het algemeen in het kader van de welzijnsplanning al voldoende gezegd en geschreven. Een open structuur en openbare vergaderingen van de werkgroep kunnen daaraan een bijdrage leveren; daarnaast kan - bijvoorbeeld eens per jaar - een hoorzitting worden georganiseerd, waarin de bevolking wensen en kritiek kan uiten. Wanneer het programma voor een deel of geheel gericht wordt op bepaalde groepen kan geprobeerd worden, de wensen die daar leven zo goed mogelijk te peilen. Gesprekken met de scholen, jongerengroepen, vrouwenorganisaties en dergelijke kunnen daaraan een bijdrage leveren.

Inspraak kan overigens niet garanderen, dat de reactie van het publiek op het concrete programma voorspelbaar wordt. Een goed programma zal immers ook op nieuwe ontwikkelingen ingaan, waarmee de bevolking nog niet of nauwelijks heeft kunnen kennis maken, en dus een aantal verrassingen in petto hebben. De voorstelling zelf is trouwens het moment waarop kunst en publiek met elkaar worden gekonfronteerd. In dit verband kan ook nog worden opgemerkt, dat kas-suksessen - hoe plezierig en wenselijk ook - niet

altijd het bewijs zijn van een goede programmering; kritiek en gebrek aan belangstelling zijn niet alleen slechte programma's beschoren.

Een tweede belangrijke taak van de gemeenten ten aanzien van de podiumkunsten is de zorg voor de aanwezigheid van goede accommodaties. Alleen van de centrumgemeenten kan worden verwacht dat er een specifieke accommodatie als een schouwburg of concertzaal aanwezig is. Kleinere gemeenten kunnen streven naar zo volwaardig mogelijke ruimte voor de podiumkunsten door gebouwen voor onderwijs, sport, kulturele activiteiten en dergelijke te combineren. Bij een verstandige situering van de verschillende functies binnen een multi-funktioneel gebouw kunnen - bij een ongeveer gelijke investering - meer ruimte, meer gebruiksmogelijkheden en een betere bezetting worden verkregen.

De voorstellingen en concerten in de kleinere gemeenten kunnen echter ook vaak in bestaande gebouwen worden georganiseerd. Een creatieve aanwending van gemeentehuis, dorpshuis, verenigingsgebouw, school, bibliotheek of kerk kan heel wat accommodatieproblemen oplossen. Het is dan wel belangrijk dat in de gemeente of regio geluids-, belichtings- en projectieapparatuur aanwezig is, die op eenvoudige wijze op verschillende plaatsen kan worden ingezet. Daarbij is dan uiteraard een deskundige kracht nodig, die voor beheer en bediening kan zorgen of daarop kan toezien.

Het lijkt ons niet alleen van belang voor de kleinere plaatsen dat de gemeenten ook op het gebied van mobiele technische uitrusting en bedienend personeel gaan samenwerken, bijvoorbeeld door de SCZ te vragen een pool te vormen.

De zorg van de gemeente strekt zich ook uit over de uitvoering van het programma. Een even belangrijk aspect als de hiervoor behandelde omdat een goed gekozen voorstelling in een behoorlijke accommodatie nog gemakkelijk kan mislukken door te weinig of te weinig gerichte propaganda, slecht geregelde kaartverkoop, onvoldoende opvang van het gezelschap dat de voorstelling brengt, enzovoorts. In een grote schouwburg met voldoende professionele mensen kan het regelen van dergelijke zaken aan de deskundigen worden overgelaten.

In Zeeland is het slagen van vrijwel iedere voorstelling of concert mede afhankelijk van een grotere of kleinere groep vrijwilligers, die zich wil inzetten.

Een niet te onderschatten voordeel van deze situatie is - wij hebben het al eerder gezegd - dat daarvoor vele mensen uit de bevolking bij het schouwburgprogramma betrokken zijn en ook, dat daardoor overdracht van deskundigheid plaatsvindt van beroepskrachten naar vrijwilligers. Een nadeel kan echter zijn, dat de samenhang die in de planning en programmering wordt beoogd in de uitvoering verloren gaat of dat van de goede en slechte ervaringen die elders wordt opgedaan geen of te weinig gebruik wordt gemaakt. De ervaring heeft ook geleerd, dat niet alle aspecten van de uitvoering aan vrijwilligers kan worden overgelaten. Wij verwijzen daarvoor naar paragraaf 6 onder e.

Een belangrijk onderdeel van de uitvoering is de publiciteit. Voor het voeren van een goede publiciteitscampagne is specifieke deskundigheid vereist. Het is daarom een juiste beslissing geweest, dat de gemeentebesturen dit aspect van het uitvoerend werk aan de SCZ overlaten. Daardoor wordt ook de samenhang bevorderd en worden plaatselijke evenementen mede onder de aandacht gebracht van andere belangstellenden in de regio. Samenwerking op het gebied van de publiciteit heeft ook een kostenverlagend effect.

Het overlaten van de publiciteit aan het provinciale nivo is echter geen reden om de kosten ervan door de provincie te laten betalen. De kosten van de publiciteit maken een normaal onderdeel uit van de kosten van de uitvoering en dienen naar onze mening in de toekomst dan ook uit de gemeentelijke bijdragen te worden bekostigd.

Hetzelfde geldt in wezen voor een aantal andere werkzaamheden, die vanwege hun tijdrovendheid, de gewenste continuïteit of de vereiste deskundigheid en ervaring niet - of niet in elke regio - door vrijwilligers maar door het SCZ-buro worden verzorgd. Wij denken daarbij bijvoorbeeld aan de kaartverkoop, de abonnementenadministratie, administratie van entreegelden, informatie aan het publiek, verspreiden van affiches, enzovoorts.

Er zijn zeker goede redenen om deze werkzaamheden op regionaal of provinciaal nivo aan beroepskrachten over te laten. Dat betekent echter niet dat de kosten ervan per definitie ten laste van de provincie behoren te komen. Er is meer reden om ervan uit te gaan dat hier de gemeenten verantwoordelijk zijn.

Het komt ons voor, dat ook voor het verrichten van deze werkzaamheden de regionale driedeling nuttig kan zijn en het personeel dat ervoor nodig is dezelfde status zou kunnen hebben als de beroepskrachten, bedoeld op pagina 16. Een deel van de hier bedoelde werkzaamheden kan zelfs door deze krachten worden uitgevoerd; een ander deel behoort eerder bij administratieve krachten thuis.

Tot nu toe wordt de boekhouding van de evenementen centraal gevoerd. De jaarlijkse begroting en rekening worden centraal opgesteld en ook de budgetbewaking wordt door de SCZ verzorgd. Deze dienstverlening van de SCZ behoort echter eveneens eerder tot de dagelijkse ondersteuning, die op het gemeentelijk vlak thuis hoort, dan bij de - op provinciaal vlak gedachte - steunfunctie. Niettemin pleiten wij ervoor deze taken op het provinciale nivo te houden; dat is praktischer, efficiënter en goedkoper en brengt machinale verwerking binnen de mogelijkheden. Wij menen wel dat de kosten van deze dienstverlening aan de gemeenten moet worden toegerekend. Ook achten wij het gewenst dat de baten en lasten van de evenementen per gemeente - of per groep van samenwerkende gemeenten - worden gesplitst. De gemeente behoort immers verantwoordelijk te zijn voor de tekorten op het eigen programma.

Ter verduidelijking van het bovenstaande en min of meer konkluderend geven wij op bijlage 2 een overzicht van de werkzaamheden, die in het kader van de gemeentelijke taak op het gebied van de podiumkunsten thuis horen. Wij hebben deze gesplitst in werkzaamheden, die zonder bezwaar op het gemeentelijke of intergemeentelijke nivo kunnen worden uitgevoerd (a) en werkzaamheden, die in de huidige Zeeuwse situatie beter in het SCZ-verband kunnen worden uitgevoerd. De laatste hebben wij opnieuw gesplitst, en wel in werkzaamheden die dan het beste op regionaal nivo kunnen plaatsvinden (b) en werkzaamheden die beter kunnen worden doorgeschoven naar het provinciale nivo (c).

8. De podiumkunsten en het provinciaal nivo

De taken ten aanzien van de podiumkunsten op het provinciale nivo kunnen - omwille van de duidelijkheid - het beste als volgt worden onderverdeeld.

1. taken op provinciaal nivo, die voor zelfstandige vervulling binnen de

SCZ in aanmerking komen

Het gaat hier om taken waarvoor de gemeentelijke schaal te klein is en die niet gerekend kunnen worden tot de zogenaamde steunfunctie.

1.1. coördinatie

Hiervoor is al gewezen op het belang van de coördinatie van programma's, akkommodaties, technische uitrusting en deskundigheid. In de praktijk is ook het nut gebleken van coördinatie van abonnementensysteem, toegangsprijzen en publiciteit.

1.2. evenementen van provinciaal belang

Ook nu al draagt het provinciaal bestuur financiële verantwoordelijkheid voor een aantal evenementen die van meer dan plaatselijke betekenis worden geacht. Wij denken daarbij bijvoorbeeld aan de Matthäus Passion te Aardenburg, het Festival Nieuwe Muziek te Middelburg en de jazz-festivals in Middelburg en Terneuzen. Wij hebben er al eerder voor gepleit dergelijke evenementen, die nu buiten de coördinatie van de SCZ vallen, in het geheel van de programmering op te nemen. In het algemeen zou gesteld kunnen worden dat het tot de provinciale taak behoort, activiteiten te bevorderen die een provinciaal karakter hebben en verantwoordelijkheid te nemen voor activiteiten die in de programmering van de gemeenten onvoldoende tot hun recht kunnen komen.

1.3. stimulering van kwaliteit en vernieuwing

Wij achten het ook een taak van het provinciaal nivo om te bevorderen dat produkties die van bijzondere kwaliteit zijn of een vernieuwende functie kunnen hebben binnen het totale programma hun weg vinden binnen de programmering. Wij pleiten ervoor, een deel van de provinciale subsidie aan de SCZ te reserveren ten behoeve van zulke produkties opdat gemeenten, die veel aandacht willen besteden aan kwaliteit en vernieuwing een premie kan worden verstrekt.

2. taken op provinciaal nivo, die tot de zogenaamde steunfunctie kunnen worden gerekend

Het gaat hier om taken, die enerzijds voor het functioneren van de SCZ zelf van essentiële betekenis zijn en daarom binnen het bestek van dit stuk behandeld moeten worden, maar anderzijds ook de andere organisaties die zich in Zeeland met de kunstzinnige vorming bezighouden raken. Deze taken in het kader van de verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming zijn erop gericht, de kunstzinnige vorming binnen het onderwijs, het sociaal-kultureel werk en de amateuristische kunstbeoefening te bevorderen. Blijkens het - landelijke - Advies Verzorgingsstructuur Kunstzinnige Vorming wordt van de muziekscholen en creativiteitscentra, maar ook van een organisatie als de SCZ verwacht dat zij in dit verband diensten gaan verlenen aan deze werksoorten.

En dan niet ieder op zichzelf, maar in onderlinge samenwerking, waarbij ook de begeleidingsorganen voor genoemde werksoorten, zoals het Regionaal Pedagogisch Centrum Zeeland, worden betrokken. Alleen daardoor kunnen de verschillende specialisaties binnen de betrokken instellingen met elkaar in verband worden gebracht. Het valt buiten het verband van dit stuk om uitvoerig in te gaan op de - ook al ingewikkelde - problematiek van de verzorgingsstructuur. Bij de aanpassing van de structuur moet er echter wel rekening mee worden gehouden dat de hier bedoelde taken niet alleen moeten worden ontwikkeld voor de eigen organisatie, maar

mede ten behoeve van het onderwijs en de andere genoemde werksoorten en dat deze in de toekomst moeten kunnen worden ingebracht in een samenwerkingsverband met andere instellingen.

Hoewel de discussie over de omvang van de steunfunctie en de nivo's waarop deze moet worden uitgevoerd nog niet is afgerond, gaat het op het provinciale nivo globaal om de volgende taken.

2.1. begeleiding

Onder begeleiding worden die activiteiten verstaan, waarmee de werker (docent, vormingsleider, e.d.) in de praktijk wordt ondersteund bij de zelfstandige toepassing van middelen, methoden, modellen en/of werkvormen. Op het provinciale nivo gaat het daarbij om steun bijvoorbeeld bij de introductie en het in praktijk brengen van nieuwe methoden en werkvormen en de begeleiding van experimenten en ontwikkelingsprojecten, bijvoorbeeld in het onderwijs, in het sociaal-kultureel werk, maar ook in een plaatselijk programma voor kunstzinnige vorming. Steun is ook nodig bij het ontwikkelen van programma's en als antwoord op organisatie- en beleidsvragen.

Essentieel is, dat er een nauwe relatie bestaat tussen het uitvoerend werk en de begeleiding en dat de begeleiding gebaseerd wordt op de werkelijke wensen en behoeften in de plaatselijke situatie. Dat laatste geldt trouwens voor de gehele steunfunctie.

2.2. kadervorming

Daaronder wordt verstaan het overdragen van deskundigheid aan vrijwilligers en beroepskrachten, zowel binnen de eigen organisatie als in de andere werksoorten, waarbinnen de kunstzinnige vorming een rol speelt.

2.3. dokumentatie en informatie

Het signaleren en registreren van praktijkontwikkelingen en het verstrekken van materiële en inhoudelijke informatie aan degenen, die als beroepskracht of vrijwilliger bij beleid en uitvoering betrokken zijn.

2.4. onderzoek en studie

Het verrichten (of doen verrichten) van onderzoek en studie over de specifieke provinciale situatie en het vertalen van de resultaten van landelijk onderzoek en studie ten behoeve van die situatie.

2.5. bemiddeling

Het bemiddelen tussen de vraag naar en het aanbod van specialistische diensten en activiteiten.

Eerder is al vastgesteld, dat de SCZ op het gebied van de bemiddeling tussen het kunstaanbod en de uitkooporganisaties al een jarenlange ervaring heeft opgebouwd. Mede in het kader van een verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming is het noodzakelijk, dat deze taak verder wordt uitgebouwd naar het onderwijs en wordt ontwikkeld ten behoeve van onder andere het sociaal-kultureel werk. In de Zeeuwse situatie vinden wij het bijvoorbeeld ongewenst, dat een afzonderlijk service-buro voor het jeugd- en jongerenwerk wordt ingesteld. Het lijkt ons efficiënter dat de bemiddeling tussen dit werk en popgroepen, teatergroepen, films en dergelijke in de toekomst ook door de SCZ wordt verzorgd.

Van de bovengenoemde taken heeft de SCZ alleen de bemiddelingstaak redelijk kunnen ontwikkelen en dan vooral naar de uitkooporganisaties en het onderwijs. Van de begeleiding, waaraan met name vanuit het onderwijs behoefte bestaat, is nog weinig terecht gekomen; een enkele

plaats - bijvoorbeeld Vlissingen - vertoont een aanzet. De andere taken in het kader van de steunfunctie hebben nog niet eens die aanzet. Dat is de SCZ niet te verwijten; de daarvoor benodigde mankracht heeft eenvoudig ontbroken en de SCZ is ook niet in staat, deze functie zelfstandig te ontwikkelen. Het is ondertussen wel van belang, dat de SCZ zich meer gaat concentreren op haar eigenlijke taken op het provinciale nivo en dan in samenwerking met de andere hierboven genoemde instellingen en dat de beschikbare provinciale middelen daar dan voor worden vrij gemaakt.

Bij het bovenstaande moet nog wel de belangrijke kanttekening worden geplaatst dat de taken in het kader van de verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming niet van bovenaf en autonoom kunnen worden vervuld, maar ontwikkeld moeten worden in nauw contact met en afhankelijk van de wensen en behoeften in het plaatselijke uitvoerend werk.

Om de provinciale taken ten aanzien van de podiumkunsten een evenredige plaats te geven in het provinciale welzijnsbeleid verdient het aanbeveling, dat ook voor deze taken gewerkt gaat worden met een vierjarenplan en jaarprogramma's. Wat in paragraaf 7 opgemerkt is over het gemeentelijke plan en programma geldt in grote lijnen ook voor het provinciale plan.

Het lijkt wel gewenst voor het provinciale plan en programma een tweedeling te maken in die zin, dat in het ene plan de taken worden opgenomen die voor zelfstandige vervulling door de SCZ in aanmerking komen en het andere plan geldt voor de taken in het kader van de steunfunctie. Bij het eerste plan kunnen wellicht ook betrokken worden de werkzaamheden die tot de gemeentelijke taak behoren, maar waartoe tot samenwerking in SCZ-verband is besloten.

De voorbereiding van de provinciale plannen en programma's is minder eenvoudig dan op gemeentelijk nivo omdat hier drie verschillende aspecten een rol spelen. Bij de planning en programmering van gemeentelijke taken, waarvoor tot samenwerking is besloten en de coördinerende taak spelen vooral technische aspecten een rol. De planning van evenementen van provinciaal belang en het stimuleren van kwaliteit en vernieuwing vraagt een inhoudelijke aanpak. De ontwikkeling van de steunfunctie tenslotte is niet alleen een zaak van de SCZ, maar vraagt samenwerking met andere organisaties en andere werksoorten. Wij achten het daarom verstandig de voorbereiding van de provinciale plannen en programma's op te dragen aan drie verschillende werkgroepen, waarvan er twee een plaats hebben binnen de SCZ-structuur en de derde deels buiten die structuur staat.

1. werkgroep samenwerking en coördinatie

Deze werkgroep dient vooral te bestaan uit vertegenwoordigers van de (inter-)gemeentelijke werkgroepen, aangevuld met technische deskundigen die uit of door het bureau van de SCZ worden aangewezen. De taken die door de werkgroepen moeten worden geprogrammeerd liggen immers direct in het verlengde van het uitvoerend werk op plaatselijk nivo.

2. werkgroep provinciale evenementen

Deze werkgroep zal in de eerste plaats normen moeten ontwikkelen op basis waarvan kan worden vastgesteld, welke evenementen van provinciaal belang kunnen worden geacht en dus in het provinciale programma behoren te worden opgenomen. Daarnaast heeft de werkgroep tot taak, die produkties uit het landelijk aanbod te selekteren die vanwege hun bijzondere kwaliteit of vernieuwend karakter voor gedeeltelijke subsidiëring door de provincie in

aanmerking komen. Daartoe kunnen ook produkties worden gerekend die om de een of andere reden niet in de gemeentelijke programmering tot hun recht komen.

Dat vraagt van de leden van deze werkgroep deskundigheid en een brede oriëntatie op het gebied van de podiumkunsten - en met name ten aanzien van actuele ontwikkelingen - en daarnaast een zekere onafhankelijkheid en onpartijdigheid ten opzichte van het uitvoerend werk. Wij achten het daarom gewenst, dat het bureau een duidelijke inbreng in deze werkgroep heeft. De organisaties die zich nu al met het actuele en vernieuwende element in de programmering bezighouden kunnen daarnaast in deze werkgroep participeren.

Bij de voorbereiding van plan en programma zal de werkgroep uiteraard goed overleg moeten voeren met de instellingen en organisaties die evenementen organiseren die nu al van meer dan plaatselijke betekenis worden geacht. Denkbaar is dat daarvoor één of tweemaal per jaar een overlegvergadering wordt belegd.

Daarin kunnen ook voorlopige afspraken worden gemaakt over de uitvoering. Vertegenwoordiging van elk van deze organisaties in de werkgroep achten wij niet noodzakelijk en ook niet zinvol. Onderling verschillen wij immers sterk van elkaar en elk van hen hecht eraan, de eigen plannen zelf en op eigen wijze uit te voeren.

Uiteraard is het ook nodig, dat dit deel van het provinciale plan en programma wordt afgestemd op de gemeentelijke plannen en programma's. Daarvoor is een lijn nodig naar de werkgroep samenwerking en coördinatie, die wellicht het beste kan worden gelegd door het bureau van de SCZ.

lijnen naar de andere centra voor kunstzinnige vorming en de werksoorten waar deze vorming een rol speelt

3. werkgroep verzorgingsstructuur

Zoals al eerder is gekonstateerd zijn de taken, waarmee deze werkgroep zich gaat bezighouden, nog maar heel beperkt ontwikkeld. Zij kunnen in de toekomst ook niet door de SCZ alleen worden verricht, maar behoren te worden ingebed in een verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming. Bij de samenstelling van de werkgroep moet daarmee rekening worden gehouden en dient - zo mogelijk - op deze structuur te worden vooruit gelopen. Wanneer het mogelijk blijkt te zijn binnen de werkgroep ten aanzien van de steunfunctie een samenwerking te ontwikkelen met de muziekscholen, het Zeeuws Instituut voor Kunstzinnige Vorming en het Zeeuws Centrum voor Amateurtoneel, moet daar zeker gebruik van worden gemaakt.

Wij vinden het verder belangrijk dat de werkgroep niet teveel hooi ineens op haar vork neemt. Voorrang dient te worden gegeven aan de functies, waaraan op dit moment de grootste behoefte bestaat en waarmee de organisatie al enige ervaring heeft opgedaan. Met het ter hand nemen van geheel nieuwe functies kan beter worden begonnen zodra de verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming duidelijker gestalte heeft gekregen.

Gezien de ervaring die de SCZ daarmee al heeft opgedaan en het wezenlijke belang van deze functie ook voor de SCZ zelf menen wij, dat een verdere ontwikkeling van de bemiddeling voorrang dient te krijgen.

Daarbij moet rekening gehouden worden met de wensen en behoeften van de plaatselijke werkgroepen en de werkgroep samenwerking en coördinatie.

De plaatselijke werkgroepen kunnen - in de toekomstige structuur - ook een inzicht geven in de vraag van het onderwijs en het sociaal-kultureel werk

ter plaatse. Kontakten met de begeleidende organisaties en instellingen voor het onderwijs en het sociaal-kultureel werk kunnen dit inzicht verbreden. In dit kader dient ook te worden nagegaan in hoeverre de SCZ kan functioneren als servicecentrum voor het jeugd- en jongerenwerk in de provincie.

Daarnaast achten wij het noodzakelijk dat op korte termijn een begin wordt gemaakt met het ontwikkelen van de begeleidingsfunctie.

Met name de projecten kunstzinnige vorming in het onderwijs, die op enkele plaatsen in Zeeland van start zijn gegaan, verdienen daarbij de eerste aandacht omdat zij zonder begeleiding het beoogde doel - de kunstzinnige vorming een geïntegreerde plaats geven in de school - missen. Samenwerking met de eerder genoemde instellingen voor de kunstzinnige vorming en met het Regionaal Pedagogisch Centrum Zeeland is daarbij onontbeerlijk.

Gezien het voorgaande geven wij er de voorkeur aan dat deze werkgroep niet alleen onder de SCZ ressorteert, maar opgericht wordt door de SCZ, de Zeeuwse Muziekschool, de Terneuzense Muziekschool en het Zeeuws Centrum voor Amateurtoneel. Ook het Regionaal Pedagogisch Centrum Zeeland en Gamma-Zeeland zouden bij de oprichting moeten worden betrokken met het oog op de dienstverlening naar enerzijds het onderwijs, anderzijds het jeugd- en jongerenwerk en het sociaal-kultureel werk (in de oude, beperkte betekenis). Zou een samenwerking ten aanzien van de oprichting niet op korte termijn mogelijk zijn, dan dient bevorderd te worden dat de genoemde organisaties in de werkgroep zijn vertegenwoordigd. In een latere fase kan de werkgroep worden uitgebreid met representanten van de andere sectoren in het sociaal-kultureel werk (in de nieuwe, ruime betekenis) zodra de dienstverlening in die richting kan worden uitgebreid.

Het ligt voorts voor de hand, dat in de werkgroep ook vertegenwoordigers van die plaatselijke werkgroepen worden opgenomen, die - bijvoorbeeld in het kader van een scholenproject - al samenwerken met de plaatselijke (afdeling van de) muziekschool of het Zeeuws Instituut voor Kunstzinnige Vorming. De steunfunctie behoort immers te worden afgestemd op de behoeften in het uitvoerend werk.

Met het oog op de breedte van het werkterrein en de specialismen die daarbij een rol spelen kan in de praktijk blijken dat het wenselijk is, de werkgroep te onderbouwen met twee projectgroepen: één voor bemiddeling en één voor begeleiding. Zeker is tenslotte dat de werkgroep niet zal kunnen functioneren zonder voldoende bijstand van professionele krachten, die de steunfunctie ook in de praktijk kunnen uitvoeren. De specifieke deskundigheid ten aanzien van de bemiddeling zal door het bureau van de SCZ moeten en kunnen worden geleverd. Professionele deskundigheid op het gebied van begeleiding is thans onvoldoende bij dit bureau aanwezig. In overleg met de andere betrokkenen zal deze deskundigheid moeten worden aangetrokken.

9. Een andere structuur

In de vorige paragrafen is al het nodige gezegd over de andere structuur, die wij voor de SCZ nodig vinden.

Dat wordt hieronder verder gepreciseerd en met elkaar in verband gebracht.

a. structuur op het gemeentelijk nivo

In paragraaf 7 hebben wij al aangegeven, dat de voorbereiding van het gemeentelijk plan en programma het beste kan geschieden door een werkgroep, die door de gemeente wordt ingesteld. In deze werkgroep voor de podiumkunsten zouden alle organisaties en instellingen, die zich met uitvoerend werk op dat gebied in de gemeente bezighouden, vertegenwoordigd moeten zijn. Om een concreet voorbeeld te noemen denken wij dan voor Middelburg aan:

- de Zeeuwse Volksuniversiteit
- Jeugd en Muziek
- de Stichting Algemene Kunstkring
- de Gemeentelijke Culturele Dienst Middelburg
- het scholenplatform basisonderwijs
- het scholenplatform voortgezet onderwijs
- Scaldis Swing Society
- Midgard
- De Beuk
- het Comité voor de Zomerorgelconcerten
- (eventueel) het Zeeuws Kunstenaarscentrum.

Eventueel kan de werkgroep aangevuld worden met enkele belangstellenden en/of deskundigen uit het publiek.

Wij achten het noodzakelijk dat zowel de gemeente als het buro van de SCZ bij de werkzaamheden van de werkgroep betrokken zijn. Zij kunnen onderling overleggen hoe het voorzitterschap en het sekretariaat geregeld worden.

Belangrijk vinden wij dat de samenstelling en werkwijze van de werkgroep zo wordt geregeld, dat enerzijds de specifieke aandacht voor de podiumkunsten tot zijn recht kan komen en anderzijds een logische aansluiting kan worden gevonden met andere plaatselijke structuren op het gebied bijvoorbeeld van de kunstzinnige vorming, het sociaal-kultureel werk en het welzijnswerk in het algemeen. Met name in de kleinere gemeenten, waar maar een bescheiden programma kan worden ontwikkeld, is het denkbaar dat de werkgroep zich zowel met de podiumkunsten als met de kunstzinnige vorming bezighoudt. Eerder is al aangegeven, dat het niet noodzakelijk is dat elke gemeente een werkgroep instelt. Wanneer twee of meer gemeenten in een regio het wenselijk achten samen te werken op het gebied van de podiumkunsten kan ook tot instelling van een gezamenlijke werkgroep worden besloten.

Eerder is al gewezen op het belang van de kunstzinnige vorming in het onderwijs, het sociaal-kultureel werk en de amateuristische kunstbeoefening. Voor zover een werkgroep een deel van het programma op een of meer van deze werksoorten wil richten is het van belang, dat samenwerking gezocht wordt met de plaatselijke (afdeling van de) muziekschool, het creativiteitscentrum, enzovoorts opdat de dienstverlening ook op plaatselijk nivo op elkaar wordt afgestemd. Vanuit een dergelijke samenwerking kan ook beter een beroep worden gedaan en invloed worden uitgeoefend op de steunfunctie, zoals die op provinciaal en landelijk nivo wordt ontwikkeld.

De taken van de werkgroepen zijn in paragraaf 7 al voldoende omschreven. Er mag geen misverstand over bestaan dat - wat ons betreft - de organisaties en instellingen die in de werkgroep vertegenwoordigd zijn zelf verantwoordelijk blijven voor de uitvoering van de voorstellingen, concerten, enzovoorts, die zijn geprogrammeerd. Het is uiteraard niet ondenkbaar dat het overleg in de werkgroep tot samenwerking van twee of meer organisaties leidt en dat deze tot uiting komt in een gezamenlijk projekt.

Wij achten het gewenst dat de vergaderingen van de werkgroep openbaar zijn en dat belangstellenden uit de bevolking daarin de gelegenheid krijgen

wensen en kritiek te uiten. De vergaderingen moeten dan wel op een plaats gehouden worden, waardoor de openbaarheid tot zijn recht kan komen.

Afhankelijk van de situatie ter plaatse is het tenslotte denkbaar, dat vanuit de werkgroep sub-werkgroepen worden ingesteld met een bijzondere taak - bijvoorbeeld publiciteit - of een speciaal aandachtsgebied - bijvoorbeeld film - .

b. structuur op het regionale nivo

Voor de onderlinge afstemming van de gemeentelijke plannen en programma's achten wij de instelling van een regionaal overleg voor de podiumkunsten gewenst. Dat overleg kan worden gezien als een trefpunt voor de gemeentelijke en intergemeentelijke werkgroepen. Het overleg is een goede plaats om het programma van de centrumplaatsen mede af te stemmen op de vraag uit de omliggende gemeenten uit de regio. In een enkele regio wordt nu al een bepaald deel van het budget gereserveerd voor evenementen die van regionaal belang worden geacht. Abonnementensysteem, kaartverkoop, publiciteit zijn andere onderwerpen die in het overleg ter sprake kunnen komen. Afhankelijk van de omstandigheden in de regio kan het ook een goed platform zijn voor overleg met de gemeenten over de subsidiëring.

Voor de regio-indeling, zoals wij die voorstaan, verwijzen wij naar paragraaf 6, onder e. Het overleg dient te bestaan uit 2 à 3 vertegenwoordigers - afhankelijk van het aantal werkgroepen - per werkgroep in de regio; de werkgroepen behoren hun vertegenwoordigers zelf aan te wijzen. De directie van de SCZ, die ervoor moet zorgen dat het overleg tenminste eenmaal per jaar bijeen komt, kan het voorzitterschap op zich nemen en het sekretariaat regelen.

Het lijkt ons wenselijk dat ook dit overleg openbaar is.

Voor de professionele ondersteuning van de uitvoerende organisaties en instellingen, de gemeentelijke en intergemeentelijke werkgroepen en het regionale overleg pleiten wij voorts voor de inrichting van een SCZ-buro per regio dat als steunpunt kan functioneren.

Aan dit buro dient een regionale manager te worden verbonden, die voor een groot deel van zijn tijd ter beschikking staat van de regio. Daarnaast is de aanwezigheid van een administratieve kracht noodzakelijk, die belast kan worden met de informatie aan het publiek, kaartverkoop, abonnementsadministratie, uitzetten van publiciteitsmateriaal, notulering van vergaderingen, enzovoorts. Het regionale buro is ook een goede plaats om geluids-, belichtings- en projectieapparatuur te poolen en te beheren.

De regio-managers behoren tevens te functioneren als kontaktpersoon tussen de regio's en het provinciale SCZ-buro. Om het contact met dit buro niet te verliezen dienen zij tenminste één à anderhalve dag per week op dit buro aanwezig te zijn. Daarnaast moet ook vanuit de andere regio's een beroep kunnen worden gedaan op hun - bij voorkeur verschillende - specifieke deskundigheid ten aanzien van de inhoudelijke en technische aspecten van het schouwburgbedrijf.

c. structuur op het provinciale nivo

In paragraaf 8 hebben wij al aangegeven, dat op provinciaal nivo de instelling van drie werkgroepen wenselijk is. Het gaat om:

1. een werkgroep samenwerking en coördinatie
2. een werkgroep provinciale evenementen
3. een werkgroep verzorgingsstructuur,
die mogelijk moet worden onderbouwd met

- a. een projectgroep bemiddeling
- b. een projectgroep begeleiding.

Op de taken en de samenstelling van deze groepen is al uitvoerig ingegaan; dat behoeft hier niet te worden herhaald. Wel vestigen wij er nog eens de aandacht op, dat de werkgroep verzorgingsstructuur bij voorkeur moet worden ingesteld in samenwerking met de andere instellingen in Zeeland, die zich met de kunstzinnige vorming bezighouden. Dan valt deze werkgroep buiten de eigenlijke structuur van de SCZ.

Ook het bestuur dient aan de nieuwe organisatie te worden aangepast. Bij de samenstelling ervan zouden de volgende overwegingen een rol kunnen spelen:

- a. de SCZ is een dienstverlenende instelling ten behoeve van het plaatselijke uitvoerende werk; zowel de algemene ondersteuning als de steunfunctie behoort derhalve te worden afgestemd op de wensen en behoeften die daar leven;
- b. de SCZ behoort de totstandkoming van goede, gevarieerde en behoorlijke gespreide schouwburgprogramma's te bevorderen;
- c. de subsidiënten dienen een behoorlijke stem in het kapittel te hebben. Wij pleiten daarom voor de volgende samenstelling van het algemeen bestuur:

- a. 9 vertegenwoordigers van de plaatselijke werkgroepen, te weten 3 voor elke regio, te benoemen door het regionaal overleg;
- b. 2 à 3 leden op persoonlijke titel, te benoemen in verband met hun bijzondere belangstelling of deskundigheid op het gebied van de podiumkunsten;
- c. 4 leden namens de subsidiënten, waarvan 2 leden te benoemen door het provinciaal bestuur en 2 leden door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, afdeling Zeeland.

Daarnaast kan er reden zijn om enkele adviseurs of waarnemers aan het algemeen bestuur te verbinden. De directeur van de SCZ behoort in ieder geval een raadgevende stem te hebben.

Wij achten het gewenst dat ook het algemeen bestuur in het openbaar vergadert. Bij de samenstelling van een dagelijks bestuur kan het van belang zijn, dat met de bovengenoemde drie componenten rekening wordt gehouden.

De samenstelling van het buro moet het uiteraard mogelijk maken dat de SCZ als dienstverlenende instelling voor de podiumkunsten kan functioneren. Bij de huidige bezetting - wij hebben het al eerder gekonstateerd - is dat niet mogelijk. Wij menen dat bij de noodzakelijke uitbreiding van het buro in de volgende richting moet worden gedacht.

1. instelling van 3 regionale buro's

Wij hebben hiervoor al uiteengezet waarom wij de instelling van drie regionale buro's noodzakelijk achten. De algemene ondersteuning van de plaatselijke werkgroepen en het uitvoerend werk - die eigenlijk op het gemeentelijk nivo thuis hoort - komt dan toch zo dicht mogelijk bij dat nivo.

Tegelijk komt de ondersteuning in het verlengde te liggen van de ontwikkeling van de steunfunctie. Voordeel van de regionale buro's is ook, dat een aantal administratieve werkzaamheden die nu centraal worden berricht worden gedecentraliseerd. Zij kunnen daarbij ook meer worden afgestemd op de specifieke behoeften in de verschillende delen van Zeeland.

Ieder regionaal buro dient te kunnen beschikken over een regio-manager en een administratief assistent. De regio-manager staat gedurende tenminste drie dagen per week ter beschikking van de regio; de administratief assistent de gehele week. Tijdens de overige twee dagen van de week verricht

de regio-manager diensten ten behoeve van het centrale bureau en - op het gebied van zijn specifieke deskundigheid - van de andere regio's. Op dit moment beschikt alleen Zeeuwsch-Vlaanderen over een bureau, zoals wij dat hier bedoelen. Door allerlei omstandigheden is de functie van regio-manager echter niet uit de verf gekomen. Binnen de huidige formatie is in ieder geval rekening gehouden met de mankracht, die voor dit bureau noodzakelijk is.

Voor de instelling van regionale bureaus in Walcheren en de Bevelanden/Noord-Beveland, dan wel Midden-Zeeland en Noord-Zeeland zal nieuw personeel moeten worden aangetrokken en ruimte moeten worden gevonden.

Als vestigingsplaatsen denken wij aan Middelburg, Goes en Zierikzee, afhankelijk van de keuze voor de regio-indeling die wordt gemaakt. Het is overigens ook mogelijk dat het SCZ-bureau tevens dienst kan doen als regionaal bureau voor Walcheren, dan wel Midden-Zeeland. Denkbaar is ook nog, dat de Gemeentelijke Culturele Dienst Middelburg, de Stichting Culturele Gemeenschap Vlissingen en/of de Culturele Raad Goes in dit kader kunnen worden ingeschakeld. Dat heeft dan ook consequenties voor het subsidiesysteem ten behoeve van de SCZ.

2. ontwikkeling steunfunctie

Voor de ontwikkeling van de steunfunctie is eveneens extra mankracht onontbeerlijk. Zoals eerder gezegd denken wij daarbij in de eerste plaats aan de bemiddeling, op welk gebied de SCZ al de nodige ervaring heeft. Voor de toekomst gaat het erom, dat het landelijke aanbod niet alleen volledig in kaart wordt gebracht, maar dat de gegevens daarover ook ter beschikking komen van de organisaties en instellingen die zich met het uitvoerend werk bezighouden. Daarvoor is het noodzakelijk dat de SCZ voortdurend op de hoogte is van de ontwikkelingen in het aanbod van grote en kleine gezelschappen, groepen en eenlingen die zich met de podiumkunsten bezighouden, zich een oordeel kan vormen over de kwaliteit daarvan en ook voortdurend klaar kan staan voor het beantwoorden van vragen van uitkooporganisaties, scholen, instellingen en organisaties op het gebied van het sociaal-kultureel werk, enzovoorts. Voor het systematisch ontwikkelen van deze functie zal een stafmedewerker moeten worden aangehouden.

Daarnaast is het noodzakelijk dat actuele ontwikkelingen, vernieuwingen en grensverleggende produkties bijzonder in het oog worden gehouden, zowel in Nederland als in het buitenland, en bevorderd wordt dat deze een plaats krijgen in de programma's. Dit speurwerk in de diepte en de daaruit voortvloeiende werkzaamheden laten zich moeilijk combineren met de hiervoor bedoelde algemene bemiddeling, die zich meer op de breedte van het aanbod richt. Deze functie kan naar onze mening op basis van een halve dagtaak vervuld worden.

In paragraaf 8 hebben wij al gekonstateerd dat met het ontwikkelen van de begeleidingsfunctie op korte termijn een begin moet worden gemaakt. Daarbij verdienen de projecten kunstzinnige vorming in het onderwijs de eerste aandacht. Later dient deze functie verder te worden ontwikkeld ten behoeve van het sociaal-kultureel werk, de amateuristische kunstbeoefening en de eigen werkgroepen. Binnen de huidige formatie ontbreekt het de SCZ aan mankracht om iets aan deze functie te doen. Ook hiervoor zal een stafmedewerker moeten worden aangetrokken.

De functies bemiddeling en begeleiding brengen tenslotte een hoeveelheid administratief werk met zich mee. Wij achten het gewenst dat daarvoor een administratief assistent wordt aangetrokken.

De hiervoor genoemde funktionarissen zijn niet alleen van wezenlijk belang voor de SCZ, maar ook voor de kunstzinnige vorming in andere werksoorten. Er moet rekening mee worden gehouden dat zij in de toekomst als het ware met één been in de SCZ-structuur zullen staan en met het andere been in een te ontwikkelen samenwerkingsverband ten behoeve van de verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming.

3. administratie en boekhouding

De administratie en boekhouding zijn nog steeds kwetsbare elementen in de organisatie van de SCZ. De verwerking van administratieve en financiële gegevens loopt vrijwel voortdurend achter op de behoefte. In de toekomst zal de SCZ in toenemende mate dit soort gegevens moeten verstrekken aan uitvoerende organisaties, werkgroepen, bestuur en subsidiënten, bijvoorbeeld uit het oogpunt van de budgetbewaking. De huidige bezetting maakt dit niet mogelijk en geeft ook geen ruimte om dit onderdeel fundamenteel en systematisch aan te pakken. Zo is er onvoldoende tijd voor het opmaken van de jaarstukken en het verzorgen van de tussentijdse rapportage, zowel naar binnen als naar buiten. Er is geen tijd om het geheel van de financieel-administratieve organisatie aan de veranderde omstandigheden aan te passen. Mechanische verwerking van gegevens, die zo langzamerhand in de rede ligt, is in het huidige bestek niet mogelijk.

Wij pleiten dan ook voor de aanstelling van een administrateur die als hoofd van de administratie en huishoudelijke dienst gaat functioneren en de directeur in voorkomende gevallen kan vervangen.

4. ondersteuning vernieuwend aspect

Niet alleen in het kader van de bemiddeling is ekstra aandacht nodig voor het actuele en vernieuwende aspect in het programma, ook bij de ondersteuning van uitvoerende organisaties behoeft dit bijzondere aandacht. Wij bedoelen daarmee dat evenementen van vernieuwende, experimentele of grensverleggende aard vaak bijzondere eisen stellen aan de zaal en de technische voorzieningen, de publiciteit en de overige informatie aan het publiek, enzovoorts. In verband met de specifieke deskundigheid en vooral instelling, die daarbij vereist is, lijkt het ons gewenst deze ondersteuning te onderscheiden van de algemene ondersteuning, die door de regio-managers wordt gegeven.

Het lijkt ons gewenst de hier bedoelde bijzondere ondersteuning te koppelen aan de onder 2 bedoelde funktionaris voor bijzondere bemiddeling, eveneens op half-time basis.

5. technische ondersteuning

Een enkele gemeente heeft personeel in dienst ten behoeve van de technische ondersteuning van uitvoeringen, zoals bijvoorbeeld de belichting. Vanuit de SCZ wordt regelmatig ten behoeve van andere plaatsen een beroep gedaan op deze deskundigheid, die in de totaliteit van het schouwburgbedrijf niet gemist kan worden. Wij kunnen ons voorstellen dat het op den duur efficiënter en goedkoper is om deze deskundigheid te poolen, waardoor deze voor de gehele provincie beschikbaar komt. De konsekwentie zou dan zijn dat dergelijk personeel een dienstverband krijgt met de SCZ en de kosten worden omgeslagen over de voorstellingen.

Voor een overzicht van de totale formatie van het SCZ-buro, zoals wij die noodzakelijk achten, verwijzen wij naar bijlage 3.

Op bijlage 4 geven wij een schets van de nieuwe structuur, waarvoor wij pleiten. Vergelijking met bijlage 5, waarop de tegenwoordige structuur is aangegeven, zal leren dat de nieuwe structuur heel wat eenvoudiger, logischer en doorzichtiger is.

10. Een ander systeem van subsidiëring; financiële consequenties

Een gewijzigde structuur, een bredere taakstelling en herziening van de verantwoordelijkheid van gemeenten en provincie ten opzichte van de SCZ hebben uiteraard ook financiële gevolgen en consequenties voor de wijze van subsidiëring. Wij menen ons er niet aan te mogen onttrekken, ook in deze facetten enig inzicht te bieden en tegelijk enkele aanzetten te geven voor een ander subsidiëerings- en begrotingssysteem.

Hiervoor hebben wij al aangegeven welke taken naar onze mening voor rekening van de gemeenten casu quo de provincie dienen te komen.

In grote lijnen komt dat neer op de volgende verdeling:

a. gemeenten

- uitvoerend werk: tekort op de plaatselijke evenementenprogramma's;
- algemene ondersteuning: kosten van de regionale buro's en van de centrale administratie en boekhouding, voor zover deze betrekking hebben op de plaatselijke programma's.

b. provincie

- uitvoerend werk: tekort op het provinciale evenementenprogramma en een fonds ter stimulering van kwaliteit en vernieuwing in de plaatselijke programma's;
- steunfunctie: kosten van de coördinatie, bemiddeling, begeleiding en andere taken in het kader van de verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming.

Deze verdeling kan in de praktijk worden doorgevoerd door de begroting van de SCZ op te splitsen in deel-begrotingen. Wij denken dan aan een begroting per gemeente of groep van samenwerkende gemeenten, waarop de onder a bedoelde kosten worden ondergebracht. De toedeling van de kosten van de regionale buro's dient te geschieden aan de hand van een sleutel, die door de gemeenten in elke regio wordt vastgesteld. Daarbij zijn diverse systemen denkbaar die eventueel per regio kunnen verschillen: in verhouding tot het inwoneraantal, naar rato van de kosten van de plaatselijke programma's, een toedeling over centrumgemeente en overige gemeenten, enz. De kosten van de publiciteit zouden wij als volgt willen splitsen:

die van affiches en van ander materiaal, dat plaatselijk wordt verspreid, komen ten laste van het evenementenprogramma, die van de centrale propaganda (UIT-advertenties, UIT-krant) worden - omdat zij voortvloeien uit de coördinatie - ten laste van de provinciale begroting gebracht.

Deze laatste deelbegroting heeft betrekking op de kosten, bedoeld onder b, met inbegrip van het zojuist genoemde aandeel in de kosten van propaganda.

Over de opzet van de deelbegrotingen en met name over de wijze van toedeling van de kosten van administratie en boekhouding aan de plaatselijke programma's dient overeenstemming te worden bereikt in een centraal subsidiëntenoverleg, waarbij zowel de provincie als de gemeenten betrokken zijn. Daar kan ook aan de orde komen hoe de rijksbijdrage, die de provincie tot nog toe ten behoeve van de SCZ ontvangt, dient te worden aangewend. De toedeling van de kosten van de regionale buro's kan worden geregeld in een regionaal overleg met de betrokken gemeentebesturen. Overige kwesties met betrekking tot de subsidiëring kunnen aan de orde komen voor de voorbereiding van de plannen en programma's, zowel op provinciaal als op plaatselijk nivo.

Op bijlage 3 is mede aangegeven wat de financiële consequenties van de voorgestelde verdeling zijn ten aanzien van de apparaatskosten. Het gaat daarbij uiteraard om globale cijfers, die bij invulling in de praktijk een ander beeld kunnen vertonen. Tevens moet worden bedacht dat de kosten in het kader van de verzorgingsstructuur niet alleen betrekking hebben op de SCZ, maar ten goede komen aan het gehele werkveld van de kunstzinnige vorming in Zeeland.

Een verhoogde activiteit van de SCZ zal ook consequenties hebben voor de kosten van de publiciteit en de evenementen. Op bijlage 6 hebben wij getracht een globale raming te maken van de totale financiële gevolgen van onze voorstellen. Daarbij zijn buiten beschouwing gelaten de kosten van evenementen in het zomerseizoen, van evenementen die door het jeugd- en jongerenwerk, klub- en buurthuiswerk en dergelijke worden georganiseerd en van bijzondere evenementen, die door het provinciaal bestuur buiten de SCZ om worden gesubsidieerd. Wanneer onze voorstellen worden aanvaard zullen ook deze in de planning en programmering moeten worden betrokken.

Het zal niemand verwonderen dat een volwassen en professioneel onderbouwd beleid ten aanzien van de podiumkunsten meer geld kost. Wij realiseren ons echter wel dat met onze voorstellen een zwaar beroep wordt gedaan op de subsidiërende overheden en dat juist op een moment, dat de financiële mogelijkheden eerder minder dan groter worden. Zouden de gemeenten ieder voor zich het beleid ten aanzien van de podiumkunsten professioneel aanpakken dan zouden de financiële gevolgen echter veel groter zijn.

oktober 1978

drs. J.C. Erbrink
H.W.A. Koch (redactie)
J.A. de la Mar
G.A.H. Overdam
B. Ruijter

verschijningsvormen van de podiumkunsten

De podiumkunsten laten zich - gelukkig - niet in strak afgescheiden vakjes indelen. Het volgende overzicht is dan ook globaal, aanvechtbaar en waarschijnlijk niet volledig. De ene keer moest een onderscheiding worden gemaakt naar repertoire, de andere keer naar bezetting. De mengvormen laten zich het minst in kaart brengen; morgen kan er een nieuwe verschijningsvorm ontstaan!

repertoiretoneel
 ontwikkelingstoneel
 volkstoneel
 jeugd- en kindertoneel
 vormingstoneel
 politiek toneel
 solotoneel
 straattoneel

cabaret
 politiek cabaret

poppenspel

(panto)mime

groot symfonieorkest)	REPERTOIRE:
symfonieorkest in kleinere bezetting)	middeleeuws
strijk-, blaasorkest, enz.)	renaissance
klein ensemble)	barok
kamermuziek (solo, duo, trio, enz.))	klassiek
)	romantisch
zangkoor)	20e-eeuws
zanggroep)	aktueel
solo-zang)	klassieke muziek uit
)	andere culturen
orgelconcert)	

volksmuziek

oude jazz (dixieland, swing, enz.)
 nieuwe jazz/geïmproviseerde muziek

popmuziek
 folk-muziek
 enz.

klassiek ballet
 hedendaags ballet
 dansteater
 bewegingsteater

folkloristische dans

- 2 -

oratorium
opera
operette
musical
revue/show
muziek-teater

performance

klassieke film bioskooprepertoire
aktuele film alternatief circuit
politieke film
jeugdfilm

voordracht van literair werk
voorlezen van (eigen) literair werk
projekten/produkties als:
 schrijvers op school
 poëzie hardop

andere mengvormen

werkzaamheden in het kader van de gemeentelijke taak ten aanzien van de podiumkunsten

- (a) werkzaamheden die op (inter-)gemeentelijk vlak kunnen worden uitgevoerd
 - (b) werkzaamheden die beter op regionaal vlak kunnen worden uitgevoerd
 - (c) werkzaamheden die beter op provinciaal vlak kunnen worden uitgevoerd
-

A. voorbereiding vierjarenplan

1. oriëntatie op:

- landelijk, door SCZ in kaart gebracht aanbod (a)
- resultaten vorige jaren (a)
- wensen publiek/publieksgroepen (a)
- akkommodaties en technische uitrusting (a)
- subsidiemogelijkheden (a)

2. overleg en voorlopige afspraken - ook met onderwijs, muziek-school/kunstzinnige vorming, overig sociaal-kultureel werk en andere instellingen/organisaties - over:

- algemene beleidslijnen (a)
- onderlinge taakafbakening (a)
- samenwerking, bijvoorbeeld in projecten (a)
- bijzondere dienstverlening (a)

3. samenstelling ontwerp-vierjarenplan (a)

4. formuleren van wensen naar het landelijk aanbod (a)

B. voorbereiding jaarprogramma

1. oriëntatie als onder A1 (a)

2. overleg en voorlopige afspraken over:

- keuze evenementen (a)
- uitvoerende organisaties (a)
- te gebruiken akkommodaties (a)
- toegangsprijzen (a)
- publiciteit en kaartverkoop (a)

3. samenstelling ontwerp-jaarprogramma met begroting (a)

C. overig overleg/kontakt met:

1. andere werkgroepen in de regio (b)

2. gemeentebestuur (a)

3. akkommodaties (a)

4. andere kulturele instellingen en organisaties (a)

D. publiekswerving

1. ontwerpen publiciteitscampagne (c)

2. redigeren en plaatsen van advertenties, redigeren, uitgeven en versturen van informatiebulletin, verzorgen van affiches, redigeren, uitgeven en versturen van ander informatie-materiaal (c)

3. kontakten met de landelijke en provinciale pers (c)

4. uitzetten van affiches, betrekken van plaatselijke instellingen (VVV, bibliotheek) bij informatie (a)
 5. kontakten met plaatselijke pers (a)
 6. (telefonische) informatie aan het publiek (b)
 7. uitgifte en administratie CJP (b)
 8. voeren en bijhouden van adressenbestanden (b/c)
- E. kaart- en abonnementenverkoop
1. ontwerpen abonnementensysteem (c)
 2. verzamelen abonnementsaanvragen, toedeling en verzending van abonnementen (b)
 3. voorverkoop en reservering van losse kaarten, uitzetten van losse kaarten bij voorverkoopadressen, regelmatig contact met deze adressen (b)
 4. kaartverkoop op de dag van het evenement (a)
 5. administratie en afrekening van opbrengst abonnementen- en kaartverkoop (b)
 6. uitgifte CJP (b)
- F. uitvoering
1. kontakt met gezelschappen en impressariaten (b)
 2. afsluiten kontrakten (c)
 3. reservering akkommodaties (c)
 4. reservering, beschikbaarstellen technische hulp en apparatuur (c)
 5. voldoen aan overige akkommodatie-eisen (b)
 6. ontvangen van gezelschap (a)
 7. inrichten en openstellen van de zaal (a)
 8. opvangen van onverwachte problemen (a)
- G. financiën
1. opstellen begrotingen (c)
 2. opstellen rekeningen (c)
 3. indienen van subsidie-aanvragen (c)
 4. bewaken van begrotingen en informatie daarover (c)
 5. voldoen van nota's (c)
 6. boekhouding inkomsten en uitgaven (c)
 7. controle kassen voor kleine uitgaven (c)
- H. begeleiding werkgroep
1. voorbereiding vergaderingen werkgroepen (en eventuele sub-groepen), maken en verzenden van vergaderverslagen (b)
 2. verstrekken van inhoudelijke en technische informatie en adviezen over landelijk aanbod, akkommodaties, uitrusting, moge-

lijkheden ten aanzien van subsidiëring, publiekswerving, samenwerking, begeleiding van evenementen en projecten, ervaringen elders, enz.

(b)

gewenste formatie SCZ-buro met globale aanduiding van financiële consequenties en toedeling daarvan aan het gemeentelijke c.q. provinciale nivo

	gemeenten	provincie	
1. directeur x)		100.000	1)
2. administrateur	80.000		1)
3. bemiddeling		62.500	
4. begeleiding		62.500	
5. bijzondere bemiddeling en ondersteuning $\frac{1}{2}$ x)	31.250	31.250	
6. regio-manager 1 x)	37.500	25.000	2)
7. regio-manager 2	37.500	25.000	2)
8. regio-manager 3	37.500	25.000	2)
9. technische ondersteuning pm			
10. boekhouder x)	26.500	26.500	3)
11. coördinatie programma's x)		47.000	
12. publiciteit x)	23.500	23.500	3)
13. assistent bemiddeling en begeleiding $\frac{1}{2}$ x)		37.500	
14. assistent regio 1 x)	37.500		
15. assistent regio 2	37.500		
16. assistent regio 3	37.500		
17. assistent coördinatie en publiciteit x)	18.750	18.750	3)
18. assistent boekhouding x)	37.500		
	<u>442.500</u>	<u>484.500</u>	
huisvesting en overige apparaatskosten	114.400	106.600	4)
	<u>556.900</u>	<u>591.100</u>	
		<u>556.900</u>	
totaal		1.148.000	
huidige kosten volgens begroting 1978/1979		622.200	
		<u>525.800</u>	
		=====	

- x) functies, waarin min of meer wordt voorzien in de huidige formatie;
- 1) deze functionarissen verrichten taken zowel ten behoeve van het gemeentelijke als het provinciale nivo, zodat een tweedeling in de rede ligt; de directeur is ten laste van de provincie gebracht, de administrateur ten laste van de gemeenten;
- 2) $\frac{3}{5}$ van de kosten is ten laste van de gemeenten gebracht, $\frac{2}{5}$ ten laste van de provincie;
- 3) als onder 2); alleen zijn hier de lasten gelijk over gemeenten en provincie omgeslagen;
- 4) voor huisvesting en overige apparaatskosten is f 13.000,-- per personeelslid opgevoerd.

nota bene

voor de ramingen is uitgegaan van het kostenpeil 1978/1979. In de personeelslasten is 40% sociale lasten begrepen.

land

STRUCTUUR SCZ
(GLOBAL SCHEMA)

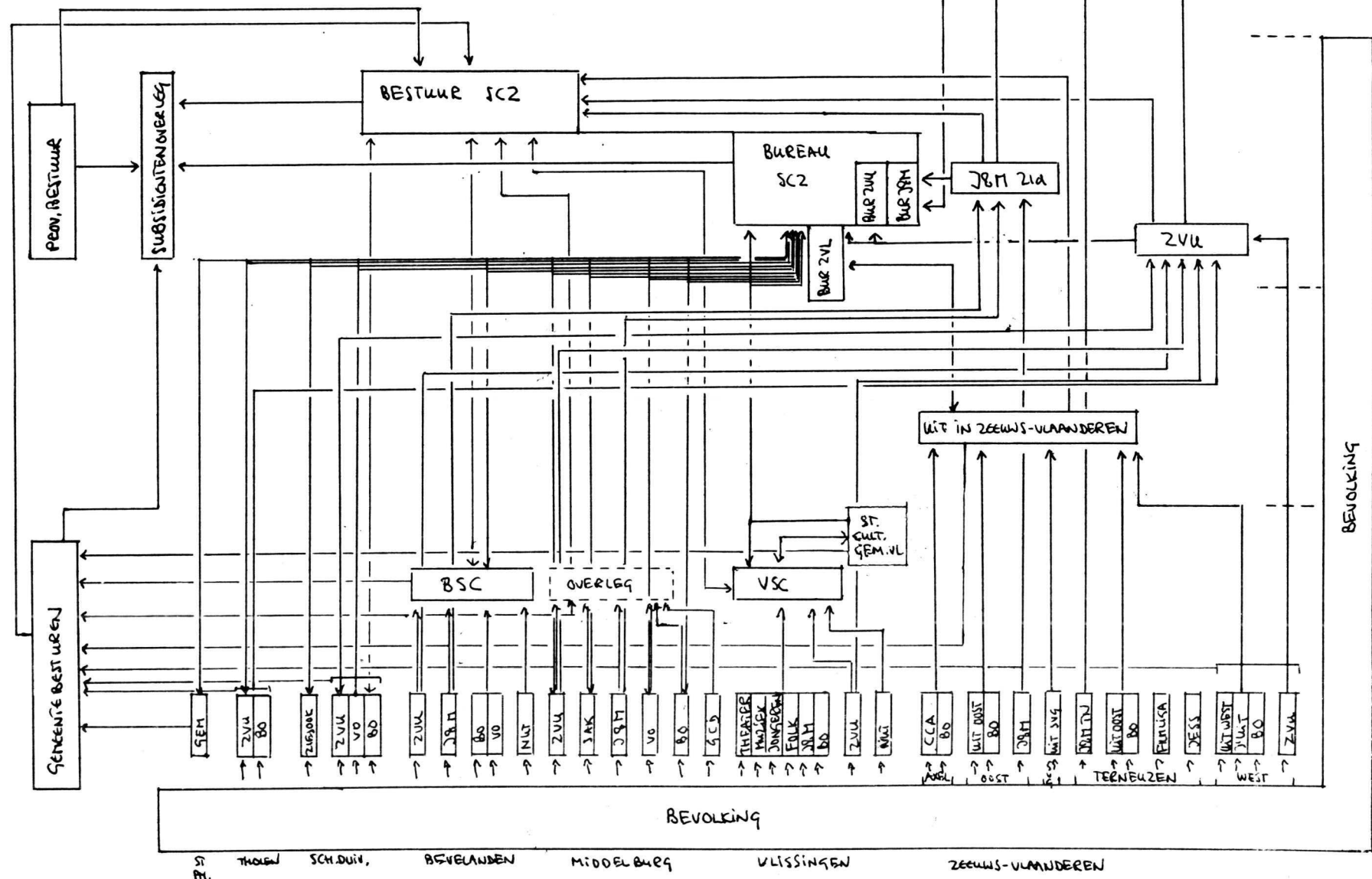
JRM ndl

BNVU

provincie

regio

gemeente

bijlage 4

VOORGESTELDE
STRUKTUUR SC2
(GLOBAAL SCHEMA)

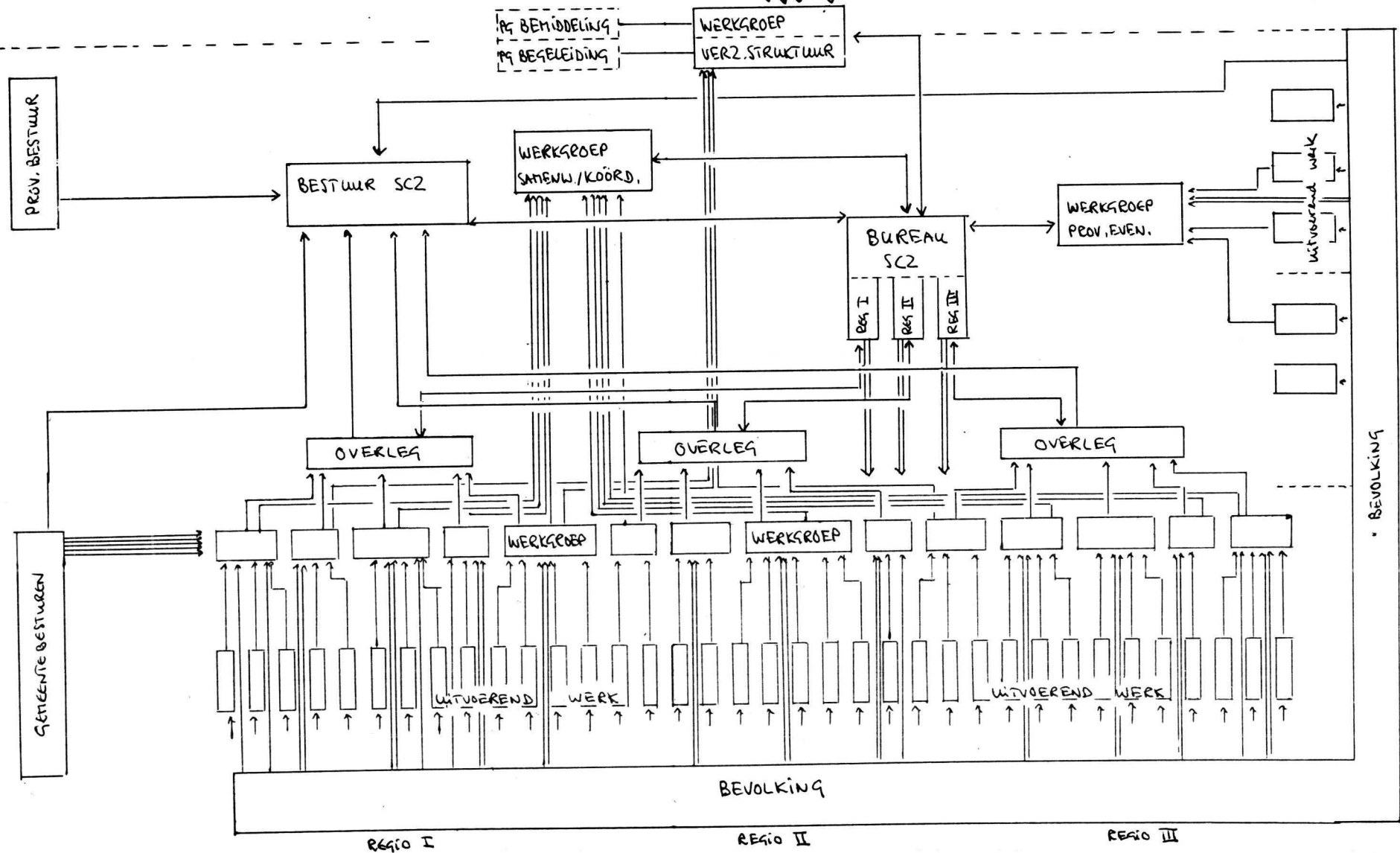
- MUZIEKSCHOLEN
- 2. INST. V. KUNSTZ. VORMING
- 2. CENTR. V. AM. TONEEL
- REG. PED. CENTRUM ZLD.

andere werksocctew

provincie

regio

gemeente

BEVOLKING

totale financiële konsekventies in globale cijfers

	gemeenten	provincie
apparaatskosten (voor specificatie zie bijlage 3)	556.900 3)	591.100 2)
propagandakosten	100.000	100.000
evenementen 1)	500.000	250.000
	<hr/> 1.156.900	<hr/> 941.100
subsidie volgens begroting SCZ 1978/1979	587.000	608.200 4)
	<hr/> 569.900	<hr/> 332.900

- 1) geen rekening is gehouden met de kosten van de evenementen die buiten de SCZ om worden gesubsidieerd;
- 2) geen rekening is gehouden met een eventuele rijksbijdrage aan de provincie in het kader van de verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming;
- 3) geen rekening is gehouden met de bijdrage in de salariskosten (50%) van Jeugd en Muziek Nederland ten behoeve van J&M Zeeland;
- 4) geen rekening is gehouden met de rijksbijdrage aan de provincie ten behoeve van de SCZ (in 1978/1979 geraamd op f 250.000,--).

**De schouwburg
van morgen:
strijdmiddel
of slaapmiddel?**

Avondje Uit steeds meer voorgebakken

de Volkskrant van ZATERDAG 12 NOVEMBER 1977

Familie Willekeur in de schouwburg 1

door Jan Paul Bresser

„Het zal je maar gebeuren, dat je als man diep in de nacht de deur opendoet en een „stoeipoes” op je stoep vindt. Dan spelen zich vele onverwachte en wonderlijke dingen af. Je kunt als wijze uil natuurlijk proberen je hoofd erbij te houden. Maar komt de liefde eenmaal in het spel, dan blijkt al gauw dat zowel een uil als een poes niets menselijks vreemd is. Een toneelavond om bij te spinnen van genot.”

Een lok-tekst van de schouwburg, die ik de afgelopen dagen zo vaak ben tegengekomen, dat ik hem bijna uit m'n hoofd ken. *De Stoeipoes* is een van de vele kunstparels aan de steeds langer wordende ketting van vrije theater-producties, die niet alleen de vele schouwburgen en culturele centra in dit land versieren, maar waarin diezelfde schouwburgen ook langzamerhand verstrikt dreigen te raken. Wie er een paar middagen voor uittrekt om de november-programma's van de ruim zeventig schouwburgen en culturele centra door te vlooiën en te vergelijken, komt — op een enkele uitzondering na — tot de bijna onherroepelijke conclusie dat er sprake is van een opmerkelijke *nivellering* in het programma-beleid. De vertrouwen wint terrein. De drie jaar oude kneuter-show van Seth Gaaikema is zo ongeveer de topper van het november-program. Of om het duidelijker te zeggen: *De Familie Willekeur* verovert de schouwburg.

Zo'n constatering vraagt om nadere uitleg. Daarom zetten we de klok even vijftien jaar terug: het Tijdperk van de Grote Droom van de Cultuurspreiding manifesteert zich in volle omvang. Scholieren uit Hilvarenbeek hoeven voor de Gijsbrecht niet meer helemaal naar Amsterdam, want Tilburg heeft zijn eigen grote stadsschouwburg. En Tilburg niet alleen.

Het moet maar eens afgelopen zijn met de Concentratie van de Grote Drie (Amsterdam, Den Haag, Rotterdam), alle uitingen van theater-kunst — van de grote klassieken tot en met de meest baanbrekende avant-garde — moeten binnen het bereik kunnen komen van iedereen in dit land.

Gevolg was een ongekeerde bouwactiviteit. Overal schoten ze uit de steigers: de pronkjuweeltjes van de gemeentebesturen, de visitekaartjes van de culturele wethouders, de moderne paleizen in het stadsbeeld. Iedere gemeente die zichzelf maar een beetje respecteerde moest een eigen schouwburg hebben, een tastbaar teken van culturele ontwikkeling, een eigen monument van en voor de menselijke expressie. En de ene tempel moest nog mooier, nog groter zijn dan de ander. Het leek af en toe wel een concurrentie-strijd.

Met de aanwas van deze schouwburgen en culturele centra kwamen langzaam maar zeker de vraagtekens. Ik heb ze al eerder gesteld: Hoeveel van die geestdriftige bestuurders hebben bij de bouw van hun kunst-kastelen aan het publiek gedacht? Was die behoefte aan een eigen schouwburg, er werkelijk? En hoe zat het met de op gang komende veranderingen van de wil van de theater-kunstenaar om nog overal te willen optreden? En niet in de laatste plaats: was er wel goed nagedacht over de werkelijke functie van een schouwburg? Passieve plaats voor culturele recreatie misschien? Of centrum voor de plaatselijke culturele elite? Zalenverhuurbedrijf of een uit de hand gelopen restaurant-metvoordrachtjes? Kunstzinnige avondwinkel of een doorlopend sociaal-cultureel centrum?

En ik vraag me nog steeds (en steeds meer) af of die gemeentebesturen, die glunderend hun theaters zagen oprijzen, ooit gedacht hebben aan de kosten-stijgende factoren, aan het gegeven van de zonder twijfel steeds groter worden post van personeels-uitgaven, aan het onuitroeibare feit dat een schouwburg — mits gebruikt als stimulerend en activerend theater-centrum — ieder jaar meer geld kost. Het gevoel wordt steeds sterker dat ze die *consequentie* van een kunstbeleid voor het gemak maar over het hoofd hebben gezien.

Je hebt geen kristallen bol of een kan koffiedik nodig om aan te tonen dat gebrek aan visie in de bijna ontelbare begin-fases van een gemeentelijk schouwburg-beleid de tendens naar nivellering van het aanbod, naar het zo goed als ontbreken van artistieke durf, op gang heeft geholpen. Veel schouwburgen moesten zich noodgedwongen steeds meer gaan opstellen als *productie-bedrijven*, met een materiële afstemming van

vraag-en-aanbod als uitgangspunt. Het profijt-beginsel dus als beleids-sleutel. Of, om het duidelijker te stellen: er moet geld in de kassa komen, de gemaakte kosten moeten zo veel mogelijk gedekt worden.

Ja, en wat doe je dan als directeur van zo'n prachtig nieuwe schouwburg. Je gaat kijken waar het meeste geld te halen is, je gaat je programma afstemmen op het commerciële succes, je mijd al te grote risico's. En zonder dat je het weet ben je actief deelnemer aan de nivellering. Via Picadilly-series en Cocktail-abonnementen wordt alles in een zo vroeg mogelijk stadium vastgelegd. Liefst een jaar van te voren. Het aanbod vanuit de theater-makers heeft zich daar langzaam maar zeker op afgestemd, het Theater van de Lach, de Stoeipoes, de Familie Willekeur, Snip en Snap, maar ook de repertoire-gezelschappen, een *afgang* als *Goed Gek* van toneelgroep Globe. Als publiek moet je er allemaal op intekenen. Het ligt allemaal vast. Als directeur, als toeschouwer ben je ondergeschikt geworden aan een systeem. Het *Avondje-Uit* wordt steeds meer voorgebakken.

Maar dat is nog niet alles. Er zijn meer gevolgen merkbaar. De noodzaak van een volle zaal is steeds meer graadmeter voor het voorstellingen-beleid. Daarmee verdwijnen experimenten, kritische projecten, mogelijke vernieuwende impulsen, onalddagse visies, interessante marge-bewegingen steeds meer uit de programma's. Het risico van een halve lege zaal kan eigenlijk niet meer genomen worden. En er is een *reactie* te bespeuren bij de gesubsidieerde gezelschappen. Bij vrije producties is het nog te begrijpen dat een kassucces van belang blijft en dat daarop de keuze van het stuk, de sterbezetting en een traditionele ensceering worden afgestemd. Bij een gesubsidieerd gezelschap hóéft dat niet.

Persoonlijk denk ik dat de vervlakking van het schouwburg-beleid óók haar uitstraling op de artistieke durf van de toneelgroep heeft. Het is immers langzamerhand een vicieuze cirkel geworden: de onderlinge afhankelijkheid binnen het productie-bedrijf wordt met het seizoen dwingender. Van een verbreding van artistieke ruimte, van een vernieuwing van het aanbod, van dwarsliggers en doorprikkers, van al te buitensporige progressie is geen sprake meer.

Wel voor de *Story Theater Prijzen Festival* (met Ted de Braak en Conny van den Bosch), voor „Als je lacht dan ben je rijk” voor de reeksen van vrije blijspelen als „Ik een beetje meer dan jij”, en „Verwarringen” en „In de kast, op de kast” en „De verlegen versierder” en „Bitter Lemon” en „Goed Gek” en „Mijnheer Klobs en Rosalie” en „Moeder en haar jon-

gens". Voor Fiesta Gitana en Brasil Tropical en Henk Elsink en Gerard Cox en Robert Long en Fons Jansen en Toon en Paul en natuurlijk Andre van Duin. *Lach om het leven* is nog steeds de titel van zijn revue. Het is langzamerhand ook zoiets als een landelijke theater-slogan.

Natuurlijk, natuurlijk. Zo érg is het lang niet overal. Ook een voorstelling van Sater duikt hier en daar op en van het Onafhankelijk Toneel en van Baal en van Mickery en van De Appel, van de Haagse Comedie ook en van Globe af en toe en van het Publiekstheater. Maar ze worden wel naar de rand gedrukt. Bepalen het programma zeker niet. Alweer: op enkele uitzonderingen na. De schouwburg van Eindhoven bijvoorbeeld voert als meer dan tien jaar een zo progressief als mogelijk programma-beleid. Zo zijn er gelukkig meer: Groningen (hoewel danig gehandicapt door de noodgedwongen sluiting van de schouwburg), Nijmegen en Arnhem, Enschede, Utrecht ook en kleine schouwburgen als *De Klinker in Winschoten*. Daarnaast behoudt een theater als het Shaffy in Amsterdam hardnekkig zijn strijdbare functie en dat heeft gelukkig zijn uitstraling naar andere theaters (de Haarlemse Toneelschuur met name en de Lantaren in Rotterdam).

Maar op de zeventig schouwburgen is dat een volstrekte minderheid, zoals de inbreng van strijdbaar theater een minderheid binnen het programma-aanbod is. En dan praat ik nog niet eens van de hondententoonstellingen, de Weight-Watchers-bijeenkomsten, de Turkse gebedsdiensten, de watersportverenigingen, de auto-shows en de carnavalsfeesten die de kunst-tempels bezetten. Dat is een verhaal apart. Zoals er begrijpelijk meer verhalen zitten achter deze eerste verkenning.

Duidelijk is in ieder geval dat de Droom van de Grote Cultuurspreiding, die zich genesteld heeft in zeventig min of meer riant theaters, de vormen van een nachtmerrie begint aan te nemen. Ook al zijn er steeds meer Grote Versierders die het tegendeel zullen beweren.

Familie Willekeur in de schouwburg 2

door Jan Paul Bresser

De volkskrant 19 nov '77

De dwang van het mechanisme

Twee berichten deze week in het theaterwereldje: de topactrice van de Haagse Comedie Anne-Will Blankers zal komend seizoen haar talenten laten zien in een vrije productie. En: de sterren Piet Bambergen en René van Vooren starten komend seizoen als het bekende duo De Mounties met een theater-revue. Alle drie treden ze toe tot de langzamerhand riante stallen van de Koning van de Vrije Producties Joop van der Ende. Het imperium van deze tot voor enkele jaren nog bescheiden impressario uit Badhoevedorp breidt zich snel en zeker uit: lach-of-ik-schietshows, uitgekookte dijenkletters, internationaal beproefd (en doorgekauwd) theater, alles voor feesten en partijen, producent van televisie-spektakels en — volgens de laatste nieuwtjes — initiatiefnemer van een serie snackbars. Maar ook: Cyrano de Bergerac met Top-Acteurs (en een losgepeuterde rijkssubsidie) en Herfst in Riga met Top-Acteurs en nu komend seizoen het tien jaar geleden bij Centrum gelanceerde toneelstuk *Verdomde Lowietje*, met Anne Will Blankers als publiekstrekker.

Joop van der Ende is zou je kunnen zeggen een van de *voedstervaders* van de *Familie Willekeur* in onze zeventig schouwburgen. Hij beschouwt het theater als een productie-bedrijf, heeft in de afgelopen jaren geleerd dat er systemen, normen en misschien zelfs principes zijn, waarmee eer en voordeel te behalen valt. Per slot van rekening had het gesubsidieerde toneel het vaak te druk met zichzelf en zijn experimenten en kwamen er overal in het land steeds meer theaters die niet leeg moesten staan. Dus wat geschiedde: er werd naar doorgewinterde komedies gezocht, amusement-met-inge-bouwd-kassucces, vermaak zonder risico's, met daarbij een paar bekende namen, en de vrije productie was

gemaakt. Niet alleen door Joop van der Ende trouwens, maar bijvoorbeeld ook door Jacques Senf's *Theater van de Lach* om een ander prominent voorbeeld te noemen. De opkomst van deze vrije productie werd dan wel met soms onverholten ergernis gevolgd, maar niemand binnen het bestaande theater stak er een stokje voor. Je hoorde (meestal achter de hand) wel eens spreken van *wan-cultuur* en *theater-tinnef* en *vergaande vertrouwing*, maar intussen veroverde die wan-cultuur een niet onaanzienlijk marktaandeel in het theaterbedrijf. En in november 1977 is het zo dat die vrije productie niet alleen een zeker aanzien heeft („die Joop van der Ende maakt het toch maar eventjes...“) maar ook een *mechanisme* heeft ontwikkeld, dat minstens *méde-bepalend* is voor het voortbestaan van de theater-fabriek.

Want ten eerste zitten al die schouwburgen met een pakket-aanvoorstellingen-per-seizoen, dat moet gevuld worden, daar moeten mensen voor komen en dat moet — als het even kan — ook een beetje geld opleveren (Ook de progressieve gemeenteraden die er rekening mee houden dat een schouwburg geld zullen blij zijn te horen dat een voorstelling iets oplevert). En ten tweede moet er liefst zo tijdig mogelijk een jaar-programma gereed zijn om het publiek in de gelegenheid te stellen al ver voor de aanvang van een seizoen in te tekenen op een aan de buitenkant zo aantrekkelijk mogelijke voorstelling. Een Garantie bijvoorbeeld van Namen van Sterren.

Daar spelen de vrije producenten heel handig op in. Vandaag al kan Joop van der Ende zowel Piet Bambergen als Anne-Will Blankers aan de schouwburgen verkopen voor een voorstelling van november 1978 of maart 1979. Terwijl bij wijze van spreke het stuk nog geschreven of vertaald moet worden, de regisseurs en de spelers het dus nog niet eens kennen, worden schouwburgdirecteuren en publiek al gedwongen te tekenen. Dat mechanisme heeft bezit genomen van het bedrijf en lijkt niet meer weg te branden. Een kleine vrije producent als Hemmo Drexhage in Den Haag, die naast zijn idealistische werk als verkoper van min of meer goede Nederlandstalige toneelstukken in het buitenland en buitenlandse schrijvers hier, ook aan de markt timmert, is er trots op dat hij een week eerder dit jaar dan Joop van der Ende de jacht op de schouwburgen geopend heeft.

Dit seizoen is hem dat al aardig gelukt met een serie voorstellingen van *Bitter Lemon*, een op z'n liefst gezegd wat magere vertoning van een mager stuk. En volgend seizoen prijst hij een SERIEUS stuk aan van de Zweedse schrijver Per Olov Enquist: *De Nacht der Tribaden*. Met bekende Belgische acteurs. En toneelschrijver Lodewijk de Boer als regisseur. „Een stuk dat zich bijzonder leent voor een groot publiek, omdat we op het toneel herkenbare mensen zien. Een stuk, dat met veel eigentijdse humor een actueel onderwerp in toneelvorm aan de orde stelt: de emancipatie van de man en van de vrouw,” aldus Hemmo's reclame-slogan in de richting van de schouwburgen.

Hemmo Drexhage noemt zichzelf niet alleen een *professionele beroeps-querulant*, hij noemt zich óók met zijn „stal van goede Nederlandse toneelschrijvers slachtoffer van een volstrekt oppervlakkig en ondeskundig theaterbeleid.” Hij vindt er geen enkel mooi doekje om, maar stelt ronduit: „De macht van Joop van der Ende en consorten breidt zich uit, dat zie je. En god-sta-ons-bij-als-ie-de-totale-macht-bereikt, dan veegt-ie de complete bestaande club finaal van de kaart. Maar dan zeg ik 'er wél eventjes bij: de Nederlandse toneelgezelschappen hebben het er wél naar gemaakt.”

„De fut is er volgens mij op het ogenblik zo goed als volledig uit. Hemmo, hou toch 'ns op met je idealistische geouwehoer, zeggen ze bij de Haagse Comedie of bij Centrum als ik met echt goeie stukken langs kom. Ze willen ze gewoon niet, sturen belangrijke stukken van mensen als Peter Weiss en Peter Shaffer gewoon terug. Zo'n dramaturg als Carel Alphenaar van Centrum speelt volgens mij meer walsjes bij het Resistentie-orkest dan dat hij *dramaturgie* pleegt. De Nederlandse toneelschrijvers staan in de kou. Ik heb met een uitstekend stuk als *Jan Rap en z'n Maat* bij alle gezelschappen geleurd. Maar niemand zag er iets in. Nu is het bij de Theaterunie een succes. En terecht.”

De opwinding van de *General Manager* van United Dutch Dramatists (UDD) van de Stichting Nederlands Dramatisch Werk (Stinedra) en van CREAP (Creative Arts Promotion) is niet gering. Hij is er „heilich van overtuigd dat veel schouwbουργirecteuren altijd te vinden zijn voor goeie voorstellingen, al zijn er natuurlijk ook aardig wat die voor de aanbiedingen van Joop van der Ende zullen blijven bezwijken. En ik moet je eerlijk bekennen dat is — voor het eerst sinds tijden — uit zo'n voorstelling van Joop van der Ende ben wéggelopen. Dat was „*Spelenderwijs*”, met Mary Dresselhuys, Ko van Dijk, Guus Hermus en Henk van Ulsem. Een erbarmelijke vertoning. En dan schaam je je zo enorm voor mensen die je zó hoog hebt geacht, en die zo diep neergedonderd zijn.”

Niet alleen Hemmo Drexhage, maar bijvoorbeeld ook Louis Helmer (adjunct-directeur van de Theaterunie) en Menso Carpentier Alting (zakelijk leider van toneelgroep Centrum) helpen voorgoed het sprookje uit de wereld dat vrije producties *ongesubsidieerd* zouden zijn. Zo goed als alle schouwburgen en culturele centra in Nederland zijn gesubsidieerd en daar profiteert iedere producent letterlijk van. Er zijn al producenten die — volgens Menso Carpentier Alting — bij schouwburgen voorschotten vragen op vast te leggen voorstellingen om zodoende de productiekosten al voor een deel te kunnen dekken.

„Maar er zijn dingen die me veel angstiger maken,” zegt de zakelijk leider van Centrum. „de dwang om in het mechanisme mee te moeten doen wordt met de dag groter. Er is een tendens te bespeuren, die echt naar de regelrechte vervlakking leidt. Het is toch een verdienste van een samenleving dat er ruimte gemaakt is, artistieke en financiële, om je bezig te houden met theater dat werkelijk iets te zeggen heeft, dat iets betekent, dat in beweging is en in ontwikkeling.”

„Wij als Centrum zoeken onophoudelijk naar toneel van eigen schrijvers. Dat is lang niet altijd even gemakkelijk, maar soms heeft het succes. Gevolg is dat je niet één jaar of meer van tevoren aan de schouwburgen al kunt vertellen wat je gaat doen, hoe het wordt en zeker niet of het een succes wordt. Gevolg van zo'n ontwikkeling is ook dat je meer tijd wilt hebben, minder productiedwang, minder reis-dwang. Kijk en dat kan niet met de subsidievoorwaarden, de regionalisering en de spreiding aan de ene kant en de noodzaak van een-jaar-vooruit-planning aan de andere kant.”

„En als jij dan beweert dat je door minder te willen reizen, meer op je eigen theaters (Amsterdam, Haarlem, Utrecht) terugtrekken juist de ontwikkeling van de Joop van der Ende's in de kaart speelt, dan heb je volkomen gelijk. Maar dat is ook waarom we langzamerhand zo in de knoei raken. Als je aan je eigen ontwikkeling kost wat kost wil doorwerken raak je mogelijk je subsidies kwijt: en als je de theaters-van-delach te lijf wilt gaan, moet je bij wijs van spreke op de commerciële toer. Want er zijn schouwbουργirecteuren die ons verwelkomen met: „Zo, komen jullie mijn publiek vanavond weggagen”.

Nadrukkelijk zegt Menso Carpentier Alting dat er hele goeie schouwburgen zijn, of beter gezegd schouwbουργirecteuren: „Je noemde ze al in je eerste verhaal: Arnhem bijvoorbeeld, directeur Boon daar is een progressieve man. En Nijmegen, en Groningen en niet te vergeten Eindhoven. Het zijn altijd dezelfde die doorvechten, die koste-wat-kost goed theater willen hebben, die vanuit een idealisme blijven werken.

Als gezelschap heb je er alles voor over om daar te blijven komen. Maar Tilburg bijvoorbeeld is voor ons een *rampstad*. Daar is geen sprake van visie of beleid. En zo zijn er meer. Je merkt gauw genoeg of schouwburgen achter je werk staan, of dat ze het in wezen niks kan schelen.”

Somberheid ook bij Louis Helmer van de Theaterunie in Amsterdam: een organisatie die met gesubsidieerde zogenaamde ad-hoc-theaterproducties de ontwikkeling van het toneel hier mede in leven probeert te houden. En dat is geen eenvoudige zaak, omdat het Rijk en bijvoorbeeld de gemeente Amsterdam de subsidiekraan steeds meer dichtdraaien. Terwijl er vorig jaar en dit seizoen toch tenminste twee uitstekende nieuwe Nederlandstalige producties gemaakt zijn: *Deuren* van J. Bernlef en *Jan Rap en zijn Maat* van Yvonne Keuls.

„Er is binnen een kring van vaste theaters (alweer: Eindhoven, Groningen, Winschoten, Nijmegen, Arnhem, Den Haag (HOT, etc.) een blijvende belangstelling voor onze voorstellingen. Maar ik merk dat plaatsen steeds moeilijker wordt, zeker op korte termijn. Bij ons staat er niks anderhalf jaar van te voren vast. Dat kan niet. En dan schiet er weinig meer over, is er geen ruimte meer. Ook wij leveren een gevecht naar twee kanten. CRM overtuigen dat we subsidie nodig hebben om de ontwikkeling niet te stremmen en schouwburgen proberen te overtuigen dat commerciële-planning-vooraf een on-eigenlijke concurrentiestrijd brengt, die de kwaliteit van het toneel nooit ten goede zal komen.”

Niet alleen omdat de Theaterunie moet blijven, maar omdat niet-commerciële theaterproducties noodzakelijk zijn en blijven, is er vanuit de Theaterunie een actie op touw gezet, onder de slogan „*Adhesie voor Ad-hoc*”. In een paar weken tijd zijn er duizenden reacties binnen. Allemaal positief. Ze worden naar de Vaste Commissie voor CRM in de Tweede Kamer gestuurd. Als ondersteuning van een vorige week verzonden brandbrief, waarin de situatie van de Theaterunie rampzalig wordt genoemd.

Bij deze brief was overigens ook een briefje van de VSCD, de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouw-Directies gevoegd, waarin met „verontrusting” van de problemen bij de Theaterunie wordt gesproken. En dat is dan toch weer een hoopvol signaaltje.

Familie Willekeur in de schouwburg 3

„Nog niet zo lang geleden vroeg ik Paul Steenberg hoe groot hij het aantal mensen in Nederland schatte, dat werkelijk van toneel houdt. Twee percent zei hij, of misschien drie percent. Wat een terrein ligt er dan nog braak, zei ik, wat een ongelooflijke berg werk is er nog te verzetten. Voor kunst blijven vechten, dat is zo'n ontzettend belangrijke opdracht. Niet alleen voor de regering, of voor gemeenteraden, of voor schouwburgdirecteuren. Maar voor iedereen die in het mysterie, die in de kracht en de onthulling van kunst gelooft.”

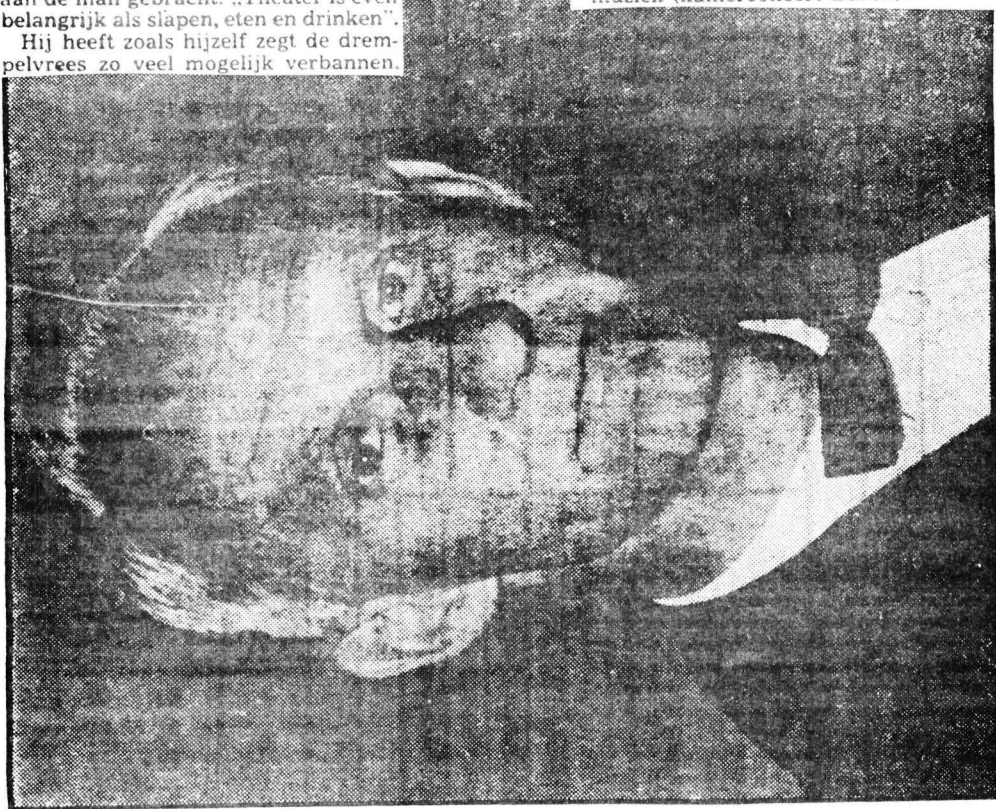
De geestdrift van Ben Ullings is onverwoestbaar. De bijna 64-jarige Eindhovense schouwburgdirecteur is aan het eind van zijn loopbaan als (permanent) vurig pleitbezorger van het theater alles behalve moegestreden. Zijn optimisme werkt aanstekelijk. Als standwerker onder de schouwburgdirecteuren heeft hij overal waar hij dat maar kon, de afgelopen jaren kunst aan de man gebracht: „Theater is even belangrijk als slapen, eten en drinken”.

Hij heeft zoals hijzelf zegt de drempeelvrees zo veel mogelijk verbannen.

In juni neemt hij voorgoed afscheid van de schouwburg, die tot een van de meest actieve van Nederland mag worden gerekend. Als alles meezit en zijn gezondheid hem voldoende kracht geeft, wil hij september volgend jaar een oude, niet te slijten droom, alsnog verwezenlijken: „Theaterwetenschappen studeren.”

Een blik over het programma van de maand november geeft goed aan wat een idealisme als dat van Ben Ullings kan opleveren. Kenmerkend is een duidelijk bewust gekozen evenwichtigheid: interessante avant-garde, marge-toneel, ontwikkelings-theater hebben een belangrijke plaats in het aanbod. De Nieuwe Komodie bijvoorbeeld met *De Spoorwegstaking van 1903* en de Theaterunie-productie *Jan Rap en z'n maat* en de Mickery-productie *Sacco* van de Club Teatro uit Rome en *Crankybox*, een van de Favorieten van het Onafhankelijk Toneel.

Daarnaast: het aanbod uit het wereld-repertoire. *De Gek* van Edward Bond in een voorstelling van Theater; de Publiekstheaterproductie van *'n Meeuw* van Tsjechov. *De Vader* van Strindberg, *Het Huis van Labdakus* op tekst van Claus en *Hedda Gabler* (Ibsen) en *De Rovers* van Schiller. Maar dat is nog lang niet alles: kindertheater bijvoorbeeld heeft ook een plaats met de Katheater-voorstelling van *Pinokio* en *De Zeven Broeken* van het poppentheater Jan de Noord. En cabaret: Bram en Freek naast Gerard Cox. En vrije comedies: *Verwarringen* (met Kitty Janssen en André van den Heuvel) en *Meneer Klebs en Rosalie* (met Luc Lutz en Simone Rooskens) en *Als je licht, dan ben je rijk*, een „onvervalst en sappig volksstuk van Herman Bouber.” Tenslotte is er nog ballet (*Giselle*), opera (*Un Ballo in Marschera*) en muziek (kamerconcert Barok).

Ben Ullings: „... begroting niet 't belangrijkste...”

SCHOUWBURGDIRECTEUR BEN ULLINGS:

„Het gaat niet om de Kassa” 5

Vorming

Het programma speelt zich dagelijks (behalve zondag) af in twee zalen: de Grote Zaal en het Globetheater. Informatie, publiciteit en publiekswerving spelen een onmiskenbare rol binnen de organisatie. Het totale beleid is erop gericht van de schouwburg een zo volledig mogelijk cultureel-sociaal centrum te maken. Daarbij moeten amusement en vorming op evenwichtige wijze aan hun trekken komen en wordt er continu naar gestreefd alle lagen van de bevolking bij de activiteiten te betrekken. Aldus enige uitgangspunten van de in juni van dit jaar verschenen beleidsnota.

Ben Ullings zelf geeft in zijn eigen woorden weer waar het om moet gaan: „Ten eerste is voor een schouwburg de begroting niet de belangrijkste zaak. Voor mij staat de artistieke verantwoordelijkheid nummer een. Natuurlijk: je moet de zaak financieel voortdurend in de gaten houden. Maar het gaat niet om de Kassa alleen. Dat heb ik altijd geroepen. Daarnaast vind ik dat je er voor zal moeten vechten nieuwe ontwikkelingen in het theater ruimte te geven, aandacht te besteden aan initiatieven die zich vanuit de marge aandienen. Je moet kort gezegd niet zwichten voor het gemak van het commerciële succes. Als je zegt, het loop t allemaal wel, dan ben je op de verkeerde weg. Dan slaap je in.”

„Kunst is voor mij verandering. En dat betekent dat je zo veel mogelijk de ontwikkelingen moet blijven volgen. Als je dat een paar jaar niet meer zou doen, ben je eruit, mis je de aansluiting. Ik geloof dat dat gevaarlijk kan zijn, omdat het juist zo nodig is dat een theater doorlopend de veranderingen volgt, de nieuwe tendenzen laat zien, plaats biedt aan telkens wat anders.”

„En ik ben er nog steeds van overtuigd dat *van kunst houden* betekent *van mensen houden*. L'art pour l'art is voor mij altijd nep-kunst geweest, altijd gekunsteld. De grote aantrekkingskracht van kunst is voor mij dat het door mensen gemaakt wordt, dat het een maatschappelijke betekenis heeft en een sociale strijdbaarheid ook.”

„Ik ben nog steeds bestuurslid van Proloog en ik geloof in de manier waarop dit soort groepen theater maakt voor mensen in de samenleving die nooit in de schouwburg komen, die misschien met het schouwburg-toneel

door

Jan Paul Bresser

niks te maken willen hebben. De ontwikkeling van Proloog is ook zo begrijpelijk; het leven van een fabrieksmeisje op het toneel laten zien is voor die mensen toch veel meer herkenbaar dan de Schelmenstreken van Scapin? En omver stoten van schijnwaarden is toch een van de belangrijkste redenen van het toneel?”

Onder de titel *Ben Ullings klapt altijd* heeft de Eindhovense theaterdi-

recteur in zijn eigen maandelijks *Schouwburgnieuws* een jaar lang een column gehad. Die titel is heel begrijpelijk voor mensen die Ben Ullings kennen. Zijn applaus is bijna permanent: „Ja dat klappen van mij. Mensen zeggen zo vaak hoe kan je daar nou enthousiast over zijn, dat vond ik zo erbarmelijk. Kijk, ten eerste vind ik dat er in Nederland veel aanleiding is om te applaudisseren.” „Natuurlijk ben ik ook wel teleurgesteld en ben ik zeker niet tevreden over bepaalde ontwikkelingen binnen het totale aanbod. Maar dat neemt niet weg dat ik voortdurend zoek naar positieve bewegingen in voorstellingen. De ene keer is dat het stuk, de andere keer de enscenering, een derde keer een specifieke rol of een uitgewogen belichting. En daar klap ik voor, zelfs als het een klein bijrolletje zou zijn.”

„Als je me vraagt waarom ik ontevreden ben over bepaalde ontwikkelingen in het aanbod, dan bedoel ik de zaken die jij in je *Familie Willekeur* al hebt aangestipt. Als jongetje was het voor mij een prikkelende ervaring om als misdienaar met een wieroekvaatje door het middelpad van de kerk te wandelen. Wat deed ik namelijk: ik maakte vooraf de schroefjes van het vaatje los en die sprongen er dan uit als ik zwaaiend door de kerk liep. Kijk, dat was ontregeling, dat waren theatrale effecten, dat ging tegen de gewoonte in. Theater zal altijd zo'n prikkel moeten zijn voor de makers en de kijkers, voor de producenten en consumenten. Ontspanning zonder spanning, daar word je suf van.”

Wapen

„Mijn overtuiging is en blijft dat het een belangrijke opdracht van mensen is de armoede te bestrijden. En daarbij gaat het zowel om materiële als om geestelijke armoede. Theater is een van de wapens die we hebben om met name die geestelijke armoede te bestrijden. Ik merk zo vaak dat er zoveel mensen zijn die vastgeroest zitten in eenzijdigheid.”

„Zoals ik zo vaak gemerkt heb dat mensen in het theater de prikkel krijgen die nodig is om ergens uit te breken. Dat klinkt misschien wat pathetisch allemaal maar er zijn in al die jaren dat ik dit werk doe heel veel voorstellingen te noemen die hun inspirerende, hun onthullende werking niet gemist zullen hebben, die mensen aan het denken hebben gezet en ook een beetje gelukkig hebben gemaakt.”

„Ik mag me trouwens gelukkig prijzen dat hier een gemeentebestuur zit, dat mij altijd voldoende ruimte heeft gegeven. Dat is een vereiste voor een flexibel schouwburgbeleid. En ik merk nogal eens bij collega's dat dat lang niet overal het geval is. Een gemeentebestuur zal moeten kiezen tussen een lantaarnpaal of een toneelvoorstelling. Daarmee bedoel ik dat een kunstbeleid bewust gevoerd zal moeten worden vanuit een maatschappelijke visie, en niet als een nu eenmaal noodzakelijke versiering. Is dat laatste het geval is, komt iedereen vroeg of laat in de kou te staan”

Over zijn opvolger tenslotte is Ben Ullings zichtbaar enthousiast. Hij noemt drs Jan Reijs (tot vandaag voorzitter van de Hogeschoolraad van de Eindhovense TH) „een man met een uitgebreide culturele bagage en een brede belangstelling”. Er hebben zich heel wat mensen aangemeld, maar Jan Reijs was vanaf de eerste dag dat ik hem ontmoet had, mijn favoriet. En dat is niet intuïtie, maar vertrouwen op grond van zijn staat van dienst en van zijn uitgangspunten, die naar mijn gevoel in dezelfde richting gaan als die van mij. Begin volgend jaar komt hij twee dagen per week hier. Ik verheug me erg op die inwerkperiode van een half jaar.”

Op 1 juni dus verdwijnt Ben Ullings van het bloeiende toneel van de Eindhovense stadsschouwburg. Een theater waar de afgelopen twaalf jaar geen plaats is ingeruimd voor de Familie Willekeur. Terwijl de gemiddelde bezettingsgraad toch erg hoog is.

Ik ben ervan overtuigd dat je de mensen onderschat, als je ervan uitgaat dat ze alleen met oppervlakkig amusement de schouwburg in te lokken zijn. En ik ben er ook van overtuigd dat het je reinste flauwekul is om vandaag nog te beweren dat drempeelvrees de voornaamste reden is dat mensen niet naar het theater komen. Als theater kwaliteit heeft, als toneel iets te zeggen heeft, zullen ze altijd komen. En als schouwburgdirecteur is het je taak dat iedereen te laten weten”.

De Mounties, nieuwste sterren bij Joop van der Ende

Het Sterrenspel van Joop van den Ende

de Volkskrant van ZATERDAG 3 DECEMBER 1977

De Nederlandse amusementsindustrie maakt een explosieve groei door, drijvend op het beste merkartikel sinds jaren: De Ster. Het weekblad Story kreeg binnen drie jaar een lezerspubliek van zo'n anderhalf miljoen. De inhoud: Sterren. De TROS laat al vanaf haar geboorte de meeste programma's maken en presenteren door Sterren. Ze zijn er ver mee gekomen. En dan is er Joop van den Ende, Sterren-fabrikant bij uitstek en de man die van André van Duin de populairste Ster van Nederland maakte. Wie is deze vrije producent, die zijn impressariaat in een paar jaar tijd uitbouwde tot een onhollands imperium? En wat is dat nou precies: Een Ster, wat is de aantrekkingskracht van een Ster en wie zijn de mensen die er mee werken? Al op de School voor Journalistiek waren Marjolein Hehenkamp en Désirée Jonkers geïnteresseerd in wat ze noemen „de opkomst van de massacultuur”. Ter afsluiting van hun studie hebben ze afgelopen zomer over dit brede onderwerp zelfs een boekje geschreven, met als titel „Op zoek naar het plafond van de macht”. Sinds enige tijd proberen ze als freelance-journalisten aan het werk te komen. Een van de eerste journalistieke plannen was een profiel maken van Joop van den Ende en het fenomeen De Ster. Een maand lang volgden ze de vrije producent op de voet. Ze bezochten zijn producties, flaneerden op premières en bekeken zijn televisie-activiteiten. Van Mary Dresselhuys tot en met Piet Bambergen. En ze kwamen alras tot de conclusie dat de Filosofie van Joop van den Ende met drie woorden gezegd is: Amusement is Amusement.

Familie Willekeur in de schouwburg 4

Het is woensdagmiddag, half twee. Op de radio de bleke stem van Hans van Willigenburg die de nieuwe single van Loeki Knol aankondigt. Privéchauffeur Harry zet de volumeknop voluit, we rijden in een lichtbruine Mercedes door Amsterdam. Harry zegt dat iedereen naar je kijkt als je in deze auto rijdt. Vervelend, vindt hij. Klokslag kwart voor twee parkeert Harry de auto voor het Nederlands Theater Centrum op de Stadhouderskade. We babbelen wat met Harry; om de tijd te doden. Bij iedere beweging van de glazen deur kijken we gedrieën op, maar nee. Half drie, kwart voor drie, daar heb je hem,

zegt Harry. Hij springt de auto uit en loopt naar zijn baas. Met de ene hand pakt hij als een volmaakt privéchauffeur zijn zakenkoffertje aan en met de andere hand houdt hij het portier voor hem open. Er stapt een grote forse man in, gekleed in een donker kostuum met krijtstreepje: De vrije producent Joop van den Ende (35) in levende lijve. „Dag,” zegt hij, „Harry, rij je eerst even langs de bank.”

We zoeven weg. De radio staat zachtjes en Harry rijdt met het puntje van zijn tong uit zijn mond, rustig maar zo snel mogelijk.

„Ik had net een vergadering van de vereniging van vrije theaterproducenten. Dan praten we over zaken die ons allemaal betreffen. Zoals vanmiddag...” — Bestaat er dan een bond van vrije producenten? —

Hij lacht: „Nou ja. Wij ondernemers praten natuurlijk niet van een bond. Het is een vereniging die de gemeenschappelijke belangen van de vrije theaterproducenten behartigt. Vooral naar buiten toe is het belangrijk dat je aanspreekbaar bent als een groep van vrije producenten." We knikken en Harry parkeert de auto voor de ABN bank. Van den Ende stapt uit en als hij na een tijdje terug-

Willy van Hemert: „Herdershond”.

komt, heeft hij een zwart mapje in zijn hand.

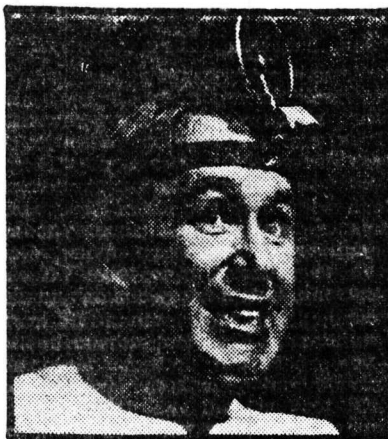
Weer in de auto zegt hij: „Kijk, dit zijn nu nog bankbiljetten uit 1900, die moeten gebruikt worden bij de televisie-opname's van „Dagboek van een Herdershond”, een serie die ik samen met Willy van Hemert maak in opdracht van de KRO-televisie. Ik vind het leuk om televisieproducties te maken, maar als ik zou moeten kiezen tussen televisie en theater, zou ik altijd voor theater kiezen. Televisie is zo vluchtig. Je bent een hele tijd met iets bezig en in een uurtje is het weg. Theater draait een heel seizoen, dan kan je nog eens bekijken wat je maakt”.

Tegen het einde van de rit valt Van den Ende in slaap. Gewend om op elk onbenut ogenblik zijn slaaptiekort in te halen. Als we Hilversum binnenrijden wordt hij wakker. Bij de slagbomen van het NOS-gebouw steekt Harry zijn hand omhoog, de heren met de petten knikken en voor de ingang zet hij de auto stil.

Van den Ende stapt snel uit en draaft met zijn lange benen naar binnen. Wij drementen als twee poedeltjes achter hem aan. „Dag meneer Van den Ende”, „Hallo, meneer Van den Ende”, „Meneer Van den Ende, hallo!” De meisjes bij de balie lachen en we lopen de foyer in. Van den Ende gaat eerst met verscheidene mensen praten, wij drinken thee en over de intercom schalt een dame: „Telefoon voor Joop van den Ende bij balie één.” Wat later gaan we naar boven. In de registratiekamer waar ook de regisseur Van Hemert, zijn script-girl en de technicus zitten, kijken we naar de opnames. En als er een ander tafelkleed op de set moet komen, zegt Willy van Hemert tegen hem: „Ja Joop, die pers heb ik speciaal voor jou gekocht. Die krijg je van me als je zaak vijftig jaar bestaat!”

Joop van den Ende, Film-, Televisie-, Theater- en Festiviteitenproducties BV staat er in neon boven de ingang van zijn kantoor in Badhoevedorp. Het kantoor oogt als elk ander, alleen de grote foto's van zijn producties, de affiches en de Zweedse houten bar geven aan dat het hier niet om cijfers maar om theater gaat. De sfeer die er hangt doet denken aan een klein reclamebureau, grotendeels jonge mensen in een prettige werksfeer en vrijdagmiddag is er borrel. Er werken zeven meisjes voor de administratie, vier heren voor het grotere werk en mevrouw Van den Ende „het financiële hart van het bedrijf”. Een grote familie die we in steeds nieuwe jurken en kostuums tegenkomen op de premières, try-outs en andere feestelijke gebeurtenissen waar het bureau zijn aandeel in leverde.

Zo'n 1000 artiesten, acteurs en technici werken er jaarlijks op losse contractbasis voor het bureau, honderd daarvan staan permanent onder contract. Het grootste gedeelte van de artiesten werkt voor zijn afdeling festiviteiten, een afdeling die jaarlijks zo'n 2000 feestelijke gebeurtenissen tot in de puntjes verzorgt. Bijna altijd zijn de opdrachtgevers bedrijven, want Sterren zijn vandaag de dag niet goedkoop en zij maken juist van elk feest iets opmerkelijks. Een winkelopening met de Mounties, een bedrijfsfeest met gastvrouw Willy Dobbe, een congres met na afloop diner-dansant opgeluisterd door Seth Gaaikema, de presentatie van een nieuw produkt door het Farce Majeure-team, alles wat u maar wilt en met wie u maar wilt. Het bureau huurt en verhuurt, de marge is winst. De afdeling festiviteiten vormt dan ook 40%

Sieto Hoving: „links cabaret”.

van de totale omzet. Een klein groepje artiesten en acteurs behoort tot Van den Endes vaste stal. Zij vormen de basis waarmee hij ieder seizoen zijn theaterprogramma samenstelt. Dit jaar brengt hij maar liefst acht theaterproducties, vier toneelstukken, drie cabaretprogramma's en de André van Duin revue.

Er is voor elk wat wils, een „links cabaret” met Sieto Hoving, een avond entertainment met Gerard Cox en de Ted & Conny Van Dichtbij Show, het cabaret voor de eenvoudige man. En op toneelgebied is er het

luchtvaartige blijspel „De Stoeipoes” met Pleuni Touw en Hugo Metsers, een echte thriller „Moordspel” met Jeroen Krabbé en Guus Hermus, een lief en menselijk stuk met Mary Dresselhuys en Ko van Dijk „Herfst in Riga” en ten slotte voor de echte liefhebber het solotoneel van Henk van Ulzen in „Mijn Held Tsjitsjikow”.

Van den Ende gaat ons voor naar zijn kamer. Achter zijn bureau gezeten legt hij uit dat hij gewend is om alles tegelijk te doen. Terwijl we met hem praten, sorteert hij de post.

— In een eerder interview vertelde u dat u uw succes weet aan het sterrenstelsysteem. Wat is uw Sterrenstelsysteem?

„Mensen gaan naar het theater voor een avondje-uit. Daar betalen ze voor, nu, dan hebben ze ook het recht te weten dat ze een prettige avond zullen krijgen. Ze willen zekerheden. Zoals een bank het publiek zekerheden geeft door een mooi gebouw neer te zetten en dat verzorgd in te richten, zo zijn de Sterren de zekerheden voor een succesvolle avond. (Leest een kranteknipself met opgetrokken wenkbrauw, verfrommelt het en gooit het achter zich in een prullenbak.) Kijk, je kunt natuurlijk een stuk als „Herfst in Riga” met de Sterrenbezetting van Ko van Dijk en Mary Dresselhuys, ook door twee onbekende acteurs laten spelen. En die hoeven dat ook zeker niet minder verdienen te doen, maar dan weet ik van te voren dat zo iets niet loopt. Dat trekt geen publiek.”

„Met het succes wat de Ster al gehad heeft, breng je nieuw succes. Succes brengt succes. Het publiek komt tenslotte voor de Ster en het voordeel van Sterren in je pakket — om op het Sterrenstelsysteem terug te komen — is dat iedere Ster zijn eigen publiek heeft. Moet je dit nu kijken (legt twee kranteknipselfs op tafel), „Bedrogen in Twentse schouwburg” en hier „Stoeipoes en Kater krabben niet diep”, krantekoppen noemen ze dat. Nee, de kritieken op „De Stoeipoes” waren niet best, maar het stuk is iedere avond uitverkocht. Wat wil je, Pleuni Touw en Hugo Metsers, dat zijn echte Sterren en het publiek vindt dat enig.”

— Wat is de aantrekkingskracht van de Ster?

„Sterren zijn Sterren omdat ze goed zijn, talent hebben. En verder... Mary Dresselhuys bij voorbeeld vertegenwoordigt natuurlijk toch iets dat veel mensen zouden willen zijn als ze zo'n leeftijd als haar bereikt hebben. Zo levenslustig, zo vitaal en nog zo geïnteresseerd in iedereen. Je moet talent hebben om Ster te zijn, maar je moet ook weten hoe je dat talent ten toon moet spreiden. Publiciteit trekken is natuurlijk toch een soort spel dat je speelt.”

— Waarom is het schrijven over Sterren zo populair geworden, wat verklaart bij voorbeeld het succes van Story?

„Waarom Story zo populair is? Dat weet ik niet precies. Het is natuurlijk wel de bevestiging van mijn Sterrenstelsysteem. Ster zijn betekent dat het publiek naar je kijkt, waarschijnlijk is dat aantrekkingskracht. De Sterren komen tenslotte van de film, het theater en de sport.”

Inderdaad vormen filmsterren, zangers, artiesten en acteurs het grootste gedeelte van het Sterrenbestand. Maar alleen die in de vrije sector werken, worden Ster. Ondernemers in amusement, platenmaatschappijen en managers hebben de grote handelswaardigheid van de Ster onderkend en er hun voordeel mee gedaan.

Voor een acteur is het erg prettig werken omdat hij per seizoen slechts één stuk hoeft te spelen. Het gesubsidieerde toneel brengt per jaar minstens vier premières, dat betekent dat een acteur in de vrije sector veel minder hoeft te repeteren. Bovendien heeft een vrije producent als Van den

Ted en Connie van dichtbij.

 Ende veel televisie-relaties en een rol in een televisie-serie is financieel natuurlijk erg aantrekkelijk. Voor de artiesten geldt hetzelfde en zij kunnen in de vrije sector veel snabbelen. Optreden voor bedrijven, meewerken aan reclamefilmpjes, dat zijn vooral voor populaire artiesten aardige bijverdiensten. De artiesten en acteurs kiezen dus voor de vrije sector en zijn door de keuze verplicht hun Sterrenkroon voor het publiek te dragen. Want alleen Sterren trekken volle zalen en geen publiek, geen werk. Publiciteit houdt de artiest Ster en daarom speelt hij het Sterrenspel met bladen als Story mee.

De rode loper ligt over de witte marmeren trap van de Haarlemse schouwburg. Vanavond de première van „Herfst in Riga“ en de Sterbezetting van Mary Dresselhuys en Ko van Dijk belooft het neusje van de zalm. We hebben alleen nog geen kaarten en dat vereist ons beste pokerface.

De genodigden komen in een regelmatige stroom binnen. In de hal worden ze ontvangen door meneer Van den Ende, de gastheer van vanavond. Voor de foyer moeten we naar beneden. Aah, wat zijn er veel bekenden, meneer (Story) van Dijk herkennen we nauwelijks zonder bril en in smoking. Wat is het hier mooi, de Sterren flonkeren en zelfs de kelners zijn in gala. Een bonte stoet van avondjaponnen, de geur van tienduizend meidoornvelden. Bescheiden rinkelt de bel. Tot straks, glimlacht men. Boven in de hal staat nog steeds meneer van den Ende. Als we blijven wachten, zegt hij ineens: „Hebben jullie geen kaartjes?“ en hij haalt er terstond

twee voor ons. Mmm, we zitten op de vijfde rij naast Eli Asser. Het licht dooft in de zaal en het toneel kleurt langzaam roze. Als het applaus langzaam wegebt, schuifelen de genodigden weer naar buiten, nu gaat het feest beginnen. Onmiddellijk is het damestoilet overbezet, uit zwartglanzende make-up tasje worden lippen bijgekleurd en eyeliners vernieuwd. Na de laatste blik in de spiegel gaan de gasten naar boven, naar de spiegelzaal. Daar zit een Roemeens orkestje al tintelende noten te spelen en glazen vol rode en witte wijn staan gereed om rijkelijk te vloeien. Het zaaltje is buitengewoon stijlvol, in de aangrenzende hal staan palmen in potten. Politicus Andriessen stevent op de net binnengekomen Ko van Dijk af. „Meneer van Dijk, mag ik u feliciteren.“ Klik klik. „Och meneer van Dijk, kunt u nog even...“ De fotografen drukken de ene Sterrenfoto na de andere af. Op het hoogtepunt van de avond verlaten we de party. Wat was het mooi. Het was nog mooier dan de mooiste Martini-reclame in het echt.

Het marktaandeel van Joop van den Ende in de vaderlandse amusements-industrie wordt met het seizoen groter. Niet alleen haakt hij met zijn Story-Theater-Prijzenfestival in op de succesformule van het populaire weekblad. Hij heeft langzamerhand ook veel invloed om de ontwikkeling van het televisie-amusement. „Ik maak veel producties voor de KRO en de TROS en incidenteel werk ik ook voor de NCRV en de AVRO. Ik bel de omroepen gewoon op als ik een idee heb. Kijk, ik doe televisie omdat ik theater doe. Bij theater hoort televisie. Televisie is voor mij belangrijk als publieksorganisatie. Iets dat populair is op televisie, kun je ook in het theater brengen of voor bedrijven, daar is dan publiek voor.“

Op twee papieren handdoekjes maken we het liftbordje Arnhem. Stevig is het niet maar alah, als we maar op tijd in Doetichem komen om de televisie-opname's van de Mounties Show mee te maken.

En dat lukt. Als we in Doetichem aangekomen de parkeerplaats van de schouwburg oversteken, komt een jongen van het ballet ons met zijn handje tegemoet. Dat betekent dat de bus met medewerkers ook net gearriveerd is. Mooi, mooi.

Binnen zijn de repetities al in volle gang. We doen net alsof onze neus bloedt en gaan op de tweede rij zitten, naast mevrouw (Ben) Cramer en haar vriendinnen. Het duurt niet lang tot Van den Ende ons ontdekt. Lichtelijk geïrriteerd door onze onaangekondigde actie gaat hij schuin voor ons, voor de monitor zitten.

Op de bühne wordt intussen aan een ingrijpende dekorwisseling gewerkt. Een paarsfluwelen hemelbed wordt aangerold, het geheel stelt een middeleeuws kasteel voor waarin de sketch Stand-In gespeeld gaat worden. Bij de ontknoping ontstaat enige

konsternatie. Piet Bambergen duikt met Mieke Bos in zijn armen, Bovenop haar op het hemelbed.

Hugo Metsers in Stoelipoes.

René van Vooren loopt op ze toe, het script in de hand. „Piet, je moet wel naast Mieke gaan liggen, en... trouwens het bevat me helemaal niet zó, al die rommel van die rokken in dat shot. Ga maar gewoon naast haar zitten en dan vrijen jullie wat met jullie hoofden. Ja zó.“

De populairste sterren

Tevreden loopt René van Vooren richting Van den Ende. „Hé René,“ roept deze al, „waarom niet op dat bed?“ René van Vooren glimlacht. „Ik wil het netjes houden, tenslotte staat jouw naam eronder.“ Van den Ende springt op het toneel en loopt op hem toe. „Ik vind dat niks, zo'n shot met dat gevrij met die hoofden. Zo op dat bed is juist prima, je krijgt daarna toch een zaalshot. Het gaat om de actie, de handeling.“

Al pratend lopen regisseur en producer af en de laatste krijgt zijn zin, want hij is uiteindelijk de man die het maakt.

U maakt als vrije producent de Mounties Show en verkoopt het kant en klaar aan de TROS. Toch brengt de TROS het met een poeha alsof ze het zelf gemaakt hebben. — „Dat hebben ze toch. Als de TROS mij inhuurt, ben ik een TROS-man. Je moet

mij gewoon zien als free-lancer. Er is bij de omroepen al jaren een personeelsstop en dat zij dan free-lancers aantrekken om nieuwe impulsen te krijgen is een logische zaak. Kijk, de omroepen zijn natuurlijk toch steeds meer een soort afnemers aan het worden. Dat is niet erg, zij kopen immers in zoals het bij hun befileid past. Bij de TROS passen de amusementsprogramma's zoals ik die maak met André van Duin en de Mounties. Programma's voor de vrijdagavond wanneer men gezellig met het hele gezin voor de buis gaat zitten. Het is weekend, men is vrij, dan heeft niemand behoefte aan Koning Klant of aan politiek.

Eigenlijk zou de VARA die zich uitgeeft als omroep voor de arbeiders mijn amusementsprogramma's moeten brengen. Maar de VARA is een omroep die geleid wordt door intellectuelen die het allemaal beter weten, die willen het amusement niet wat ik breng. Nou, er bestaat geen links of rechts amusement. Amusement is amusement." — U kent ongetwijfeld de kritiek op de commerciële televisieproducenten, zij gaan steeds meer de zendtijd van de omroepen vullen. —

„Maar wat is daar dan fout aan (opgewonden). Daar is niets fout aan. Bijna alle aangekochte buitenlandse series worden door commerciële televisieaansluitingen gemaakt. Maar als datzelfde in Nederland gebeurt, dan mag dat weer niet. Het zou toch ten hemel schreiend zijn als wij vrije producenten geen televisieproducties meer zouden mogen maken. Ik ben geen machine, ik probeer het goed te doen. Ik wil de hoogste kijkcijfers.”

— Sales Promotion, festiviteiten, theater, televisie, wat hebben al die verschillende dingen met elkaar te maken? —

„De overeenkomst? Het publiek natuurlijk. Het succes van het theater begint bij de kassa. Mijn collega's van het gesubsidieerde toneel kunnen experimenteren, ik niet. Ik moet de zaal vol hebben.”

— Maar waarom wilt u dan een zo groot mogelijk publiek bereiken? —

„Ik wil zo veel mogelijk doen, alles doen. Het is de drang in mij om een groot bedrijf op te bouwen. Een theaterbedrijf zoals je ze in Amerika en Engeland hebt. Ik ben de enige in Nederland die echt alles doet. Als er managers uit Londen op bezoek komen, kijken ze echt hun ogen uit, zo'n bedrijf verwachten ze hier in Nederland helemaal niet”

DESIRÉE JONKERS
MARJOLEIN HEHENKAMP

Familie Willekeur
in de
schouwburg Slot

door Jan Paul Bresser

De jongste aanwinst in de met vorstelijke hand over het land uitgestrooide theaters, schouwburgen en culturele centra heet 't Speelhuis en staat in Helmond. Het bouwwerk bestaat uit gekantelde kubussen op palen en heeft — althans uiterlijk — bijna de verrassende aantrekkelijkheid van een kunstwerk. Ook binnen hebben architect Piet Blom en beeldend kunstenaar Har Sanders voor een monumentaal hoogstandje gezorgd: het theater is circustent geworden en Sanders heeft — hyperrealist als hij is — een gigantisch gedrapeerd tentdoek geschilderd. Een schilderij dus waarin en waaronder het publiek letterlijk kan zitten.

Opnieuw een pronkje weeltje daar in Helmond. Het zoveelste na recentelijk het Casino in Den Bosch en het sociaal-cultureel centrum Ganzenhoef in de Bijlmermeer. Allemaal multifunctionele centra — zoals dat breedsprakig heet. Allemaal gebouwd als culturele voorziening voor de plaatselijke bevolking. En allemaal uitermate noodzakelijk. Zoals de nieuw te verrijzen schouwburg in Kerkrade wel noodzakelijk zal zijn. En het onlangs geopende culturele centrum Meervaart in Amsterdam-Osdorp. En het toch betrekkelijk gigantische culturele centrum straks in Alkmaar. Allemaal hard nodig, naar het schijnt.

Toch klopt er iets niet. Amsterdam bijvoorbeeld heeft gebrek aan theaterruimte. Al jaren. Zo'n Ganzenhoef en zo'n Meervaart zijn dus niet voor niks gebouwd. Vergeet het maar. Een jaar na de opening van het Ganzenhoef-complex staat de ruimte bestemd voor de culturele voorziening zo goed als leeg. Groot theater, klein theater, expositieruimte, het wordt allemaal niet gebruikt. Er zijn geen mensen beschikbaar om de zaak in te vullen, er is geen geld. Maar vooral: er is gebrek aan consequent beleid.

Ook de Meervaart heeft meteen al te kampen met gebrek aan belangstelling van de overheid, nu het centrum moet gaan functioneren. De consequentie van de geplaatste culturele voorziening wordt kortom schandelijk verwaarloosd.

In gesprekken met schouwburgdirecteuren en theatermakers de afgelopen weken kom je het zo vaak tegen: het ontbreken van continuïteit in het schouwburgbeleid, het ontbreken van een samenhangende landelijke visie als het gaat om functie en spreiding van schouwburgen en culturele centra. Je vraagt je ook af: moet dat theater nou echt in Helmond als Eindhoven, Tilburg en Den Bosch grote schouwburgen hebben. En moet die schouwburg in Kerkrade nou echt, als Heerlen en Sittard en Maastricht toch over min of meer riante theatertempels beschikken?

Is het niet al een beetje een spookbeeld als er straks misschien wel honderd van die schouwburgen en culturele centra over het land verspreid staan, terwijl het aanbod geen gelijke tred houdt? Daarmee bedoel ik bijvoorbeeld: de steeds geringer wordende behoefte van toneelgezelschappen om voortdurend overal heen te reizen. En: het kleiner wordende aantal producties van het gesubsidieerde theater. En: de eenheidsworst die het aanbod van de vrije producties voor het allergrootste deel dreigt te worden. En: de ruimte voor ontwikkeling en vernieuwing, voor experimenten en nieuwe initiatieven die steeds kleiner wordt. (Want — om bij theater te blijven — Baal en Sater en de Appel en het Werkteater en Proloog mogen dan ontwikkelings- of vormingstoneel genoemd worden of het alternatieve aanbod. De meeste van deze groepen zijn al veel meer dan vijf jaar oud. En sindsdien is het mondjesmaat gegaan met de aanwas.

Kortom: daar zit je dan (bij wijze van spreken) met je monumentale circus-theater in je ludieke Speelhuis maar met een clown wiens grappen bevroren zijn omdat hij in de kou is gezet. Of gewoon met een leeg theater of een theater waar alleen nog maar lege dingen gebeuren. Je moet er niet aan denken. Optimisten doen dat ook niet. Anderen steken hun kop misschien liever in de gordijnen. Maar er zijn ook realisten, mensen die continu de waarde van een schouwburg of cultureel centrum in een samenleving als de onze willen aantonen.

Die waarde wordt niet bepaald door financieel profijt, door rinkelende kassa's en glitterende verrossing. Nee, maatstaf is bijvoorbeeld een artistiek gevecht om voortdurend ruimte te verschaffen aan nieuwe initiatieven, aan experimenten, aan interessante artistieke ondernemingen, aan kwaliteit ook. Dat is een moeizaam gevecht, omdat het nogal eens aan ideële en materiële steun ontbreekt bij de overheid, die de verantwoordelijkheid zou moeten dragen. De vier theaterdirecteuren die vandaag aan het woord zijn beseffen zeker dat de *Familie Willekeur* een plaats in de schouwburg aan het veroveren is. Ze zijn ondanks dat feit toch niet allemaal even somber. Dat er tenminste een kritisch onderzoek moet komen naar de functie en het functioneren van theaters, daar zijn ook deze vier het over eens. Zoals er een landelijke discussie op gang moet komen over de inhoudelijke zaken van de schouwburg.

Want daar zal het toch de komende jaren om moeten gaan, bij de schouwburgdirecteuren, de gemeenteraden, de toneelspelers, de beleidsdeskundigen, de muzikanten, de regisseurs, de cabaretiërs, de kunstraden en niet in de laatste plaats bij het publiek: is het theater actiecentrum of zalenverhuurbedrijf, speelhuis of avondwinkel, strijdmiddel of slaapmiddel?

„De mogelijkheid dat ik uiteindelijk een bezienswaardige fossiele idioot word, wil ik kost wat kost vermijden”. Daarmee is meteen duidelijk gezegd dat Steve Austen niet tot zijn vijftenzestigste de seizoenen vol wil maken als directeur van het Amsterdamse Shaffytheater. De nu 33-jarige „uitvinder” van het theater-waar-alles-kan zet volgend jaar al een punt achter zijn activiteiten in het al bijna tweehonderd jaar oude culturele bolwerk Felix Meritis (*Gelukkig door Verdiensten*). En dat doet hij niet omdat hij er genoeg van heeft of omdat een andere betrekking aantrekkelijker vooruitzichten biedt, maar vanuit een niet alledaags soort van idealisme.

Shaffytheater blijft gangmaker

Het vertrek van Steve Austen is een logisch gevolg van de theaterorganisatie, die sinds eind 1968 binnen Shaffy is opgebouwd en waarvan hij zonder enige twijfel de geestelijke vader is. Die organisatie is ontstaan en opgezet vanuit een *mentaliteit*, die in grote lijnen wezenlijk verschilt van de (meestal op tradities gewortelde) organisatie van de doorsnee-schouwburg. Basis van die mentaliteit is het permanente streven om kunstenaars ruimte te verschaffen om zich te kunnen manifesteren. Al in de eerste jaren van het Shaffytheater gooide Steve Austen alles wat maar enigszins léék op *profijtbeginnsel* of *commercieel produceren* subiet in de kachel. Shaffy werd geen theater waar op de eerste plaats de Gouden Kassa moest worden binnengesleept. De eerste uitgangspunten van het beleid waren ruimte scheppen voor de theatermakers, die — voornamelijk vanuit de kwetsbare marge — een beetje vastigheid zochten om te werken, om voorstellingen voor te bereiden en uit te voeren.

Geen dikbelegde boterham dus voor al die toneelspelers, mimers, dansers, poppenspelers en later ook muzikanten, die in het — wat in de eerste jaren zeventig zo mooi heette — *alternatieve* theatertje aan de Keizersgracht hun kunsten vertoonden. De gages voor de voorstellingen lagen ver onder het gangbare minimum, de faciliteiten waren lang niet altijd even ruim en het aantal medewerkers en begeleiders in het Shaffytheater zelf was beperkt. Toch kwamen ze: niet alleen omdat Steve Austen — met een bedrijfseconomische studie achter zich — continu sleutelde aan het bespeelbaar maken van de leegstaande zalen van Felix Meritis, maar ook en vooral omdat er meteen al zoiets als een eigen atmosfeer hing.

Sinds die eerste jaren voerden Steve Austen en zijn kleine team van medewerkers strijd op tenminste twee fronten: een gevecht met de gemeentelijke overheid om (ook *materiële*) erkenning en (direct daarbij betrokken) acties om de theatermakers en muzikanten beter geoutilleerde ruimte te bieden, meer technische mogelijkheden, een redelijk honorarium.

Het Shaffy-theater vermenigvuldigde zich: naast de Shaffyzaal kwamen er de Zuilenzaal, de Concertzaal, het café op de begane grond inclusief plaats voor levende muziek (en cabaret) en een klein filmhuis. En na Ramesses (die met cabaret begon) werd het Shaffy-theater broedplaats, werkplaats en speelplaats voor Annemarie Prins' Theater Terzijde, voor Bram en Freek in Neerlands Hoop, voor Rob van Houtens Funhouse, voor de Sissies en voor Theo Loevendies STAMP-concerten, voor Friends Roadshows en voor Herman Franks kindertheater PSSSTT, voor de Amsterdamse Mimeliga en voor Waste of Time, voor Boy Edgar en voor het Resistentieorkest, voor groepen als Baal, Hauser Orkater en het Katheater. Zo zijn er nog risten groepen en solisten te noemen, uit binnen- en buitenland.

Het was ook het Shaffytheater dat (samen met de Melkweg en Paradiso) het initiatief nam voor een jaarlijks *Festival of Fools* nu iedere zomer veel (vooral clowneske) theatermakers naar Amsterdam trekt. En het is eveneens het Shaffytheater dat de afgelopen jaren een circuit heeft opgebouwd langs theaters in Noord-Holland. Binnen dat circuit worden nu zo'n tweehonderd voorstellingen per seizoen vanuit het totaal-theater aan de Keizersgracht afgezet.

De opkomst van Shaffy stond niet alleen. Niet lang daarna ontstonden er elders ook soortgelijke theaters, zoals het HGT in Den Haag, de Toneelschuur in Haarlem, de Lantaren in Rotterdam. En in principe beoerden het Globetheater in Eindhoven en het Theater aan de Rijn in Arnhem op een programmering als dat van Shaffy in te baken. In Amsterdam zelf waren en zijn het vooral de Melkweg en Paradiso die tot de *andere theaters* behoren. Het is niet te veel gezegd om het Shaffy-theater koploper te blijven noemen. Omdat het nieuw soort van theater zich daar het meest genuanceerd manifesteert.

Het is ook langzamerhand een gevlugeld uitgangspunt van Steve Austen: „*Shaffy is er niet in de eerste plaats voor het publiek, Shaffy is er voor de theatermakers.*” En daarmee onderschat hij het publiek beslist niet: „Wij gaan er hier nu eenmaal niet van uit dat we volle zalen trekken met beproefde kas-successen, dat we mensen binnenlokken met overbekende smaakmakers. Integendeel. We zijn op de eerste plaats werkplaats en proeftuin. We willen zo veel mogelijk mensen een kans geven hun voorstelling te laten zien. We bieden ruimte om een ontwikkeling op gang te houden, zonder dat we onmiddellijk op profijt uit zijn, op rendement, op voltreffers. Uitgangspunt is ook dat we een doorloop-theater zijn. Groepen die succes hebben moeten plaats maken voor gezelschappen die net bezig zijn, die met al hun kwetsbaarheid van ons een klein dwijtje in de rug krijgen. Permanent onderdak voor nieuwe initiatieven, daar gaat het om.”

Die kweekplaatsfunctie van het Shaffytheater krijgt een vervolg in het bestaande Shaffy-circuit, letterlijk een afzetgebied voor al die voorstellingen die in het theater ontstaan, voor al die groepen die aan de Keizersgracht een zekere basis vinden. „Iedereen weet langzamerhand dat onze middelen minimaal zijn, dat we niet veel betalen”, aldus Steve Austen, „maar ze weten ook dat we voor ons bestaansrecht blijven vechten. Dat stelt hoge eisen aan de betrokkenheid van de mensen die hier werken, die met een karig budget moeten zien rond te komen. Met weinig middelen verschrikkelijk veel te doen. Niemand hier is ook werkzaam vanuit een wat je zou kunnen noemen culturele verworvenheid als graadmeter.”

„Ikzelf ben hier als werkstudent en manusje-van-alles begonnen. En je kunt gerust zeggen dat in de praktijk iedereen alles samen doet. Van kaartjes scheuren tot en met programmeren. Binnen onze organisatie hebben alle mensen hun verantwoordelijkheden. Werk wordt als vanzelfsprekend door elkaar opgevangen. We nemen samen de beslissingen. Die organisatie functioneert naar mijn gevoel nu optimaal en is niet afhankelijk van wat buitenstaanders die duizendpoot noemen, die ene man waar alles op rust. Nu, ik ga volgend jaar met

gemak weg. Natuurlijk blijft er een zekere nieuwsgierigheid. Ik verdwijn ook niet helemaal, hoop adviseur te blijven. In het bestuur bijvoorbeeld. Het moet zonder mij als coördinator evengoed gaan. Er zullen wat functies intern verschuiven en er zal zeker iemand van *buitenaf* voor mijn functie binnen het geheel aangetrokken worden."

Wat gaat Steve Austen doen na zijn vertrek uit het theater-waar-allezkan? Wie hem kent, weet dat hij zich onophoudelijk ergert aan die „verdomde wetmatigheden, die progressieve beweging binnen een schouwburg-beleid zo moeizaam maken." En: het voortdurend tekortschieten van overheden als het er om gaat een vaak zo mooi *ideeel* beleid in een tenminste redelijke praktijk te vertalen.

„De zaken worden bijna nooit systematisch geanalyseerd. Er worden gaatjes gevuld, omdat het nu eenmaal moet, er worden schouwburgen neergezet, omdat de burgemeester het zo mooi vindt. Er wordt incidenteel hier en daar uitstekend graaf- en spitwerk verricht. Maar van aanzetten tot een landelijk *beleid*, tot een bewuste politiek is geen sprake. En ik vind het stuitend dat er op geen enkel niveau discussies gevoerd worden, dat er niet of nauwelijks sprake is van onderzoek. Dat het enige wat langzamerhand geldt het *exploitatie-tekort* is. En als de gemeente dat zegt te pretenderen iets aan culturele vorming te doen, als ze in Rijswijk beweren met een beleid bezig te zijn ter voordele van scheppende kunstenaars, dan zie ik daar niks van."

„Ik vraag me af: dat geld wat de overheid allemaal in schouwburgen stopt, is het wél de bedoeling dat dat op zo'n manier gebruikt wordt. Dat het aanbod maanden van tevoren vast ligt, dat daardoor experimenten en vernieuwingen buiten de boot dreigen te vallen, dat er nauwelijks een discussie is over *inhoudelijke zaken* dat het alleen maar om bezettingcijfers gaat, dat de onwil van sommige schouwburg-directeuren om een niet *bekende* voorstelling te nemen angstaanjagende vormen begint aan te nemen. Zo kan ik nog wel even doorgaan."

Wat kan Steve Austen daar aan doen? „In eerste instantie wil ik na volgend jaar zoiets als een onderzoek gaan verrichten binnen het huidige theater-beleid. De podium-situatie bijvoorbeeld in Amsterdam. Daar zou ik graag wat aan doen. Het doorlichten en in kaart brengen van zaken als beheer, als voorwaarden die er zouden moeten zijn om theaters vooral een *scheppend* karakter te geven. Financiële structuren ook."

„Ik denk dat ik vooral zou willen sleutelen aan een verandering van de organisatie, van beleid, zodat je mogelijk ergens uitkomt in de buurt van het Shaffy-theater vandaag. Ik bedoel dus het *ideeel* exploiteren van een theater boven het financieel exploiteren."

„De eliminatie van toneelgroep Sater uit het totaal van het Nederlandse toneelaanbod zal naar de mening van het bestuur van de Vereniging van Schouwburg- en Concertdirecties in Nederland een onverantwoorde verschraling van dit toneelaanbod inhouden". Aldus een citaat uit een brief aan minister Harry van Doorn, gedateerd op 26 oktober 1977 en namens het bestuur van de VSCD ondertekent door voorzitter Frans van der Veen en secretaris Theo Kersten. De eerste is schouwburgdirecteur in Meppe, de tweede in Maastricht. De brief is betrekkelijk uniek, omdat deze niet zo oude club van theaterdirecteuren zich als organisatie eigenlijk nooit zo pittig heeft gemanifesteerd.

Stoelenverkopers ruimen plaats in

De laatste tijd circuleren er trouwens meer brieven. Telkens aan de minister van CRM. Verontrusting over het uitblijven van subsidie aan de Theaterunie bijvoorbeeld. En bezorgdheid over de dreigende ondergang van het Internationaal Folkloristisch Danstheater. Worden de schouwburgdirecteuren lastig?

Met Frans van der Veen en met twee bestuursleden — Jan Knopper van de Twentse Schouwburg in Enschede en Luc van Gent van het Casino in Den Bosch — praten we over plaats en positie van de schouwburgdirecteuren in Nederland, over het schouwburgbeleid in het algemeen en de opkomst van de Familie Willekeur in het bijzonder. In grote lijnen wordt gesteld dat de tijd voorbij is dat schouwburgdirecteuren vooral *stoelenverkopers* zijn of bedienaars van een *doorgeefluik*. (Luc van Gent: „De meeste gemeenten zetten er niet zomaar meer een kolenboer in"). Publieksbemiddelaars zijn het nu en kritische schakel tussen producent en consument. Er komt ook overleg op gang, op landelijk en regionaal niveau en er zijn aanzetten tot enige discussie.

„Maar", zegt Luc van Gent, „er zijn nog altijd heel wat collega's die een tijdschrift als *Toneel-Teatraal* niet eens kennen. Er is dus nog genoeg werk aan de winkel". In ieder geval wordt er niet meer alleen over financiën gepraat („Kassa", riep Ben Ullings uit Eindhoven altijd als de vergadering de centenla weer opentrok), maar zijn er ook „ideële zaken" aan de orde. Jan Knopper vat enkele van de reële knelpunten van vandaag zakelijk samen. Hij gaat er daarbij van uit dat een schouwburgdirecteur de opdracht heeft een artistiek beleid te voeren, dat hij blijvend moet probe-

ren zijn publiek te confronteren met een zo gevarieerd mogelijk aanbod, waarbinnen het gesubsidieerde aanbod bij hem prevaleert.

„Waar gaat het ook bij ons om in het verlengde van wat er bijvoorbeeld in de nota *Kunst en Kunstbeleid* zo duidelijk staat: zorgen dat de bestaande kunst aan zijn trekken komt, dat de ontwikkeling van de kunst bevordert wordt, dat experimenten aan bod komen. Dus: letten op kwalitatief goed repertoire-toneel, om interessante klassieken bijvoorbeeld, daarnaast op ontwikkelings-toneel als Baal, op volkstheater als Sater, op initiatieven van kleine gezelschappen. Ruimte maken ook voor kindertheater bijvoorbeeld. Dat is geen eenvoudige zaak. Want lang niet alles is even toegankelijk, is voor een breed publiek begrijpelijk. Toch blijft het ontzettend belangrijk dat je niet capituleert voor de grote smaak alleen. Als er tweehonderd mensen zijn voor een min of meer experimentele voorstelling, mag je nooit zeggen: dat is te weinig. Nee, die mensen komen bewust en horen in de schouwburg thuis", aldus Jan Knopper.

Frans van der Veen vult aan: „Het is trouwens beslist niet zo dat mensen alleen maar afkomen op voorstellingen die door smaakmakers als kassuccessen worden aangeprezen. Je hebt gelijk als je zegt dat je het publiek nooit mag onderschatten. En zo'n voorbeeld als *Jan Rap en z'n Maat* — waar toch overal veel belangstelling voor is — bewijst dat. Als iets kwaliteit heeft, als een voorstelling of een cabaret of een concert interessant is of origineel, dan komen de mensen. Wat daarbij wél ontzettend belangrijk is en blijft is *permanente informatie*. Dat is een van de taken

van een schouwburgdirecteur: zo veel mogelijk mensen doorlopend laten weten wat er in het theater aan de hand is, waar de stukken over gaan, waarom de voorstelling gemaakt is."

Luc van Gent: „Niet alleen als gezelschap, maar ook als schouwburg moet je een zeker vertrouwen winnen bij het publiek. En het is ook zo dat je als schouwburgdirecteur steeds meer op de producent zult moeten vertrouwen. Want het mechanisme van een jaar van tevoren programmeren zet je voor heel wat onzekerheid. Je weet nooit of het werkelijk goed of interessant zal worden, de voorstelling die je koopt. Je moet maar vertrouwen op namen of stukken of regisseurs. Gelukkig kan dat ook wel, maar het loopt ook mis. Neem de vrije productie *Spelenderwijs* van vorig jaar. Daar zaten namen in. Maar het was toch een flop. En dan komen de mensen niet."

Twee knelpunten komen hier naar voren. De moeilijkheid om vanuit een zekere artistieke souplesse te programmeren. En: de opkomst van de vrije productie. Bij deze laatste theatersector, die zijn plaats binnen de schouwburgen met het seizoen versterkt, worden enkele kritische kanttekeningen geplaatst.

Jan Knopper: „Het is onze taak om in de eerste plaats voor het gesubsidieerde theater te werken. En daar bedoel ik de Haagse Comedie en het Werkteater mee, evengoed als het Scapinoballet en het Nederlands Danstheater. Ik vind dat dat algemeen voor schouwburgen moet gelden: niet de Haagse Comedie als één krent in een overwegend verstrooiingspakket als programma. Maar wat doe je daarnaast: is Baal ook present en Sater en die nieuwe dansgroep of dan interessante vormings-theater. Dat is een van je belangrijke taken. En dan heb ik helemaal geen bezwaar tegen een vrije productie, die je kritisch moet bekijken, nooit zomaar nemen. Want er zijn best goeie voorstellingen tussen. Van Paul Steenbergen bijvoorbeeld of van Kitty Janssen en André van den Heuvel."

Frans van der Veen: „Ik vind dat je die opkomst van die vrije productie niet zo zwart-wit moet zien. Natuurlijk zie ik de gevaren van een zeker mechanisme wel en ook van een zekere vervlakking. Maar er zijn er ook die het heel goed doen. Jan noemde er al een paar. Die mensen zijn duidelijk bezig met een artistieke opdracht en daar zal ik mijn schouwburg nooit voor sluiten. Pas als er met de pet naar wordt gegooid, als er gemakshalve geschmierd wordt of een blijspelletje wordt afgeraffeld, dan wordt ik kwaad. Maar dat gebeurt evengoed binnen het gesubsidieerde toneel."

Met deze laatste constatering zijn Jan Knopper en Luc van Gent het eens. Ze willen best kwijt dat binnen het aanbod vanuit de gesubsidieerde gezelschappen lang niet alles even verrassend is. Dat geeft wel eens moeilijkheden, omdat het gevoerde

beleid nu eenmaal voor een groot deel afhankelijk is van het artistieke élan en de creatieve durf van de gesubsidieerde gezelschappen. En de ellende is begrijpelijk niet gering, als artistiek niveau en kwaliteit minderen. Dat is niet alleen koren op de molen van de vrije producenten, dat kan ook deuken opleveren in het vertrouwen van zowel de schouwburgdirecteur als het publiek.

Jan Knopper: „Natuurlijk kan je zeggen dat Joop van den Ende een ontzettend gekke vent is, met een soort rare drang in z'n gat als het om theater gaat — (Of, om met Luc van Gent te spreken: „Die man is dag en nacht op theater verliefd. Het is z'n vrouw".) Maar ik zie toch wel gevaren. Als je ervan uitgaat dat het gesubsidieerde bestel past in een educatief bestel — en dat doe ik — dan heeft theater te maken met educatie, met artistieke ontwikkeling, met vorming en noem maar op. Toneelmakers bij voorbeeld zijn dan meer dan geldverdieners. En wat ik bij de vrije productie te veel zie is dat acteurs, dat regisseurs zich voor de blote centen verkopen om toneel te maken van het oppervlakkigste soort. De vrije productie brengt de acteurs in grote verleiding: een dot geld, een productie per jaar en een hoop vrijheid. Dat vind ik een groot gevaar."

Het accommodatie-beleid komt ten slotte ook ter sprake, de vele schouwburgen en culturele centra die gebouwd zijn en worden. „Het is naar mijn gevoel allemaal een beetje op hol geslagen", zegt Jan Knopper. En Frans van der Veen: „Ik moet nogal eens adviseren als een gemeentebeestuur besluit zo'n theater neer te zetten. En ik zeg altijd: zo'n ding bouwen, dat is geen probleem. Maar bent u wel tot het inzicht gekomen wat zo'n cultureel centrum betekent? Bent u wel bereid te accepteren dat het tekort ieder jaar groter wordt. Bent u bereid om het eerste jaar al zes à acht ton neer te tellen. Wilt u zich dat wél realiseren? En ik heb als maar de hoop dat deze waarschuwing werkt."

Jan Knopper: „Het is ook soms te gek voor woorden. Het is beslist niet ongewoon dat de fanfare van de gemeente geen geld voor nieuwe petten krijgt, omdat de raad stelt: we hebben toch een schouwburg, dus we doen al voldoende aan cultuur. Ik bedoel daarmee dat er heel wat initiatieven sneuvelen, omdat er nu eenmaal zo'n duur cultureel bolwerk staat. Dat zijn de gevolgen van een cultuurbeleid zonder visie."

Wellicht zou het best aardig zijn als de Vereniging van Schouwburg- en Concertdirecties, de V.S.C.D. eens een forse brandbrief onder de eigen leden verspreide met als onderwerp de bittere noodzaak van een landelijke discussie over de positie van de schouwburgen vandaag in Nederland.

De vorige afleveringen van de Familie Willekeur verschenen in de Volkskrant van 12, 19, 29 november en 3 december.